

NÚMERO 13 (2023)

Rutes de Constantí

Una guia turística i cultural

**700 ANYS
DEL TRASLLAT
DEL BRAÇ
DE SANTA TECLA**

**EL REFUGI DE
LA GUERRA CIVIL**

**EL NOU
RENTADOR NOU**

XAVIER REINOSO

Què puc fer a la Biblioteca?

- Llegir el diari.
- Connectar-me a internet.
- Llegir una de les més de 100 revistes que rebem mensualment.
- Gaudir de més de 25.000 llibres, 3.500 DVD i 2.500 CD.
- Emportar-me en préstec fins a 15 llibres, 5 revistes, 5 CD i 5 DVD durant un mes.
- Participar en clubs de lectura (juvenil, adult, còmic i familiar), tallers, xerrades, contes i altres activitats de foment de la lectura.

Ens trobareu a:

Pl. Hospital, n.1
43120 Constantí
Tel. 977.52.06.92
biblioteca@constanti.cat

Més info a:

@biblioconstanti
constanti.cat
formigamimiga.wordpress.cat
argus.biblioteques.gencat.cat
biblioteca.ebiblio.cat
atena.biblioteques.cat

Horari:

Matins: de dimarts a divendres
de 9:30h a 14h (dilluns matí tancat).
Tardes: de dilluns a dijous
de 15h a 19:30h (divendres tarda
tancat). Dissabtes de 9:30h a 13h.

RUTES DE CONSTANTÍ

número 13 (2023)

Dipòsit legal T-944-2012
ISSN 2014-7686 (versió per a Internet) i
2014-7678 (versió en paper)

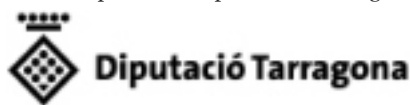
Edició Ajuntament de Constantí
Carrer Major, 27 - 43120 Constantí
Coordinació Arxiu Municipal de
Constantí
Contacte arxiu@constanti.cat - 977523142
Correcció lingüística Montserrat
Franquès Gil

Crèdits fotos (procedència o autoria)
Anad Alvarez: 31. Arxiu General de la
Diputació de Tarragona: 14-15, 17 (1), 18-19.
Arxiu Municipal de Constantí: 6, 19-21, 23
(2), 24-25, 27 (1), 28, 29 (3-4), 33, 56,
62-63. Arxiu Nacional de Catalunya: 35.
Camí General: 65-67. Centre d'Estudis de
Constantí: 38. Centre d'Imatges de
Tarragona / L'Arxiu: 8-9. CODEX.
Arqueologia i Patrimoni: 32-33. Fortuny
Fotògrafs: 3-5, 7, 10-11, 16, 17 (2), 22-23 (1),
27 (2-5), 29 (1-2)-30, 34, 36-37, 69-74, 76.
José A. Latorre: 58-61. Natura Local: 54, 57.
Edu Polo: 1, 3, 38-43. Noelia Silvero: 44-45,
47-48, 50-52. Ramon Torrents: 26.
Wikimedia Commons 12-13, 31.

Agraïments

Àngels Alasà, Arxiu General de la Diputació
de Tarragona, Camí General, Centre
d'Imatges de Tarragona/L'Arxiu, Bernat
Cutchet, Montserrat Franquès Gil, Fortuny
Fotògrafs, José Antonio Latorre, Ferran
Marín, Jordi Martínez, Juanjo Martínez,
Noelia Silvero, Edu Polo, Xavier Reinoso,
Josep A. Remolà, Ramon Torrents.

Amb el suport de la Diputació de Tarragona

Una celebració de la comunitat

En la nostra història recent hem recordat els 700 anys del Trasllat del Braç de Santa Tecla, la històrica processó que, a l'època medieval, va congrega a Constantí les màximes autoritats de la Corona d'Aragó. També els 150 del naixement de Mn. Ramon Bergadà, rector durant vuit anys de la Parròquia de Sant Feliu i una de les figures més destacades en la vida social i cultural al nostre poble. 100 de l'accident del Trofeu Armangué, un dels més greus en les competicions automobilístiques espanyoles, en el qual molts veïns de Constantí prestaren els primers ajuts a les víctimes. I 45 de la lluita pagesa pel preu de l'avellana, amb una imponent tractorada immortalitzada en una gran fotografia col·locada ara al mateix lloc de la manifestació.

En clau de memòria històrica, hem recuperat el refugi de la Guerra Civil, on tantes persones es van resguardar dels atacs aeris i hem reconstruït el rentador Nou, l'equipament públic on les dones passaven hores rentant la roba quan l'aigua encara no arribava a les cases.

Aquests esdeveniments, tots ells de diferent època i condició, reflecteixen la continuïtat de la comunitat al llarg del temps, sempre mirant endavant, tot i les adversitats i els conflictes de tot tipus. Per això, si hi ha un valor que cal preservar com a exemple inspirador d'aquests fets històrics, aquest valor seria el de la comunitat: la unió en un de sol de tots els esforços individuals.

Òscar Sánchez Ibarra
Alcalde de Constantí

SUMARI

10 Es rehabilita el refugi de la Guerra Civil

Josep Estivill

24 El nou rentador Nou

Josep Estivill

30 700 anys del Trasllat del Braç de Santa Tecla

Josep Estivill

38 Recrear el Constantí medieval

Entrevista a Edu Polo

44 Xavier Reinoso

Entrevistat per Noelia Silvero

54 Un tomb pel Constantí rural

Bernat Cutchet

58 Les plantes ruderals i arvenses

José A. Latorre

62 L'inventari dels camins municipals

Josep Estivill

EL PRIMER POETA

S'han complert 150 anys del naixement de **Ramon Bergadà Solà** (Llorenç de Vallbona, 1872 - Tarragona, 1949), segurement el primer gran dinamitzador de la vida cultural a Constantí. Va ser rector de la parròquia entre els anys 1916 i 1924. Durant aquesta etapa va promoure la construcció de les escoles públiques; va editar la primera publicació periòdica local, el "Full Parroquial" (recuperada en facsímil pel Cercle Cultural, Recreatiu i Esportiu de Constantí); va posar en valor la documentació històrica conservada a l'Arxiu Parroquial; impulsà activitats de foment de la lectura i l'escriptura, amb un concurs de redacció entre els infants o amb l'adquisició de llibres per a la biblioteca parroquial. Fou també continuador de les obres d'embelliment de l'església de sant

Feliu, gràcies al mecenatge del **Dr. Pere Cerdà**. Aquests anys quedaren registrats en un dietari, inèdit, que es conserva a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.

Mn. Ramon Bergadà va destacar també per la seva creativitat literària, aplegada en diversos volums de poesia (dels quals l'Ajuntament de Constantí n'ha recollit els poemes de temàtica constantinenca en un opuscle monogràfic), i en un llibre de memòries, "Espigolant" (editat fa uns anys també per l'Ajuntament de Constantí, gràcies a la iniciativa del Centre d'Estudis).

Mn. Ramon Bergadà és una figura que, a cent cinquanta anys del seu naixement, encara ofereix materials d'estudi per a un major aprofundiment de la seva figura.

JUJOL A CONSTANTÍ

Constantí se suma als municipis que difonen la figura de l'excel·lent arquitecte tarragoní **Josep M. Jujol**. Amb motiu de celebrar-se les **II Jornades de Divulgació Històrica Modernista del Camp de Tarragona Els Pallaresos 1900**, l'Ajuntament de Constantí va editar un tríptic informatiu sobre el conjunt d'obres de Jujol a l'Església de sant Feliu. Entre aquestes obres destaquen la pila baptismal, diverses reixes, els bancs amb agenollador i algunes escultures, com el Sol Corpori o l'Anyell de Déu. En totes elles s'hi aprecia l'important treball per crear unes formes singulars a partir d'uns materials humils, com la fusta o les planxes de llauna.

Aquestes obres són de caire artístic més que no pas arquitectònic, i resulten de la col·laboració entre l'arquitecte modernista i el canonge de la catedral de Tarragona, el constantinenc **Pere Cerdà**. Actualment no són visitables, perquè el temple es troba en procés de reparació.

FORTUNY FOTÒGRAFS

EN DEFENSA DE L'AVELLANA

Al mes de setembre de 2022 es va instal·lar al carrer Major una gran lona que homenatja i recorda la lluita pagesa en defensa de l'avellana. I és que fa més de quaranta anys una històrica tractorada va recórrer els carrers del poble per protestar per la caiguda, al final de la dècada dels setanta, del preu d'aquest fruit sec. Aquesta crisi va comportar enormes pèrdues econòmiques per a les famílies que vivien de la terra i va marcar una regressió econòmica del sector, que encara és apreciable avui dia en els nombrosos camps abandonats.

PATRIMONI DOCUMENTAL

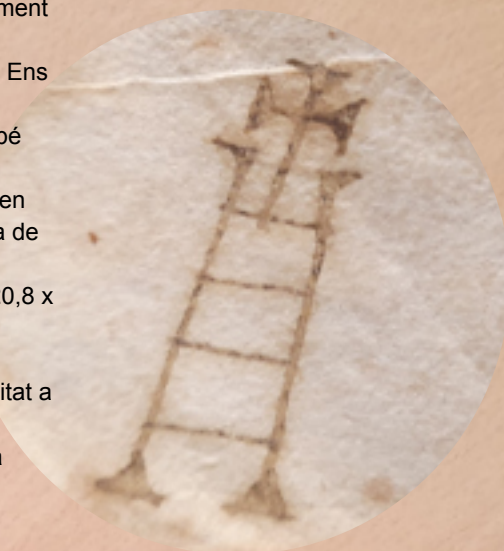
LA LLIBRETA CENSAL DE LA FAMÍLIA ROIG (SEGLES XVII I XVIII)

L'Ajuntament de Constantí ha incorporat als fons documentals municipals una llibreta censal de la **família Roig**, de Constantí, dels segles XVII i XVIII. Conté la comptabilitat d'aquesta família, amb referències de pagaments a comunitats com la Cartoixa d'Escaladei, els Pares Carmelites Descalços de la Selva del Camp, la Comunitat de Preveres de Constantí o la Confraria dels Blanquers de Reus. Té anotacions dels anys 1690 a 1778.

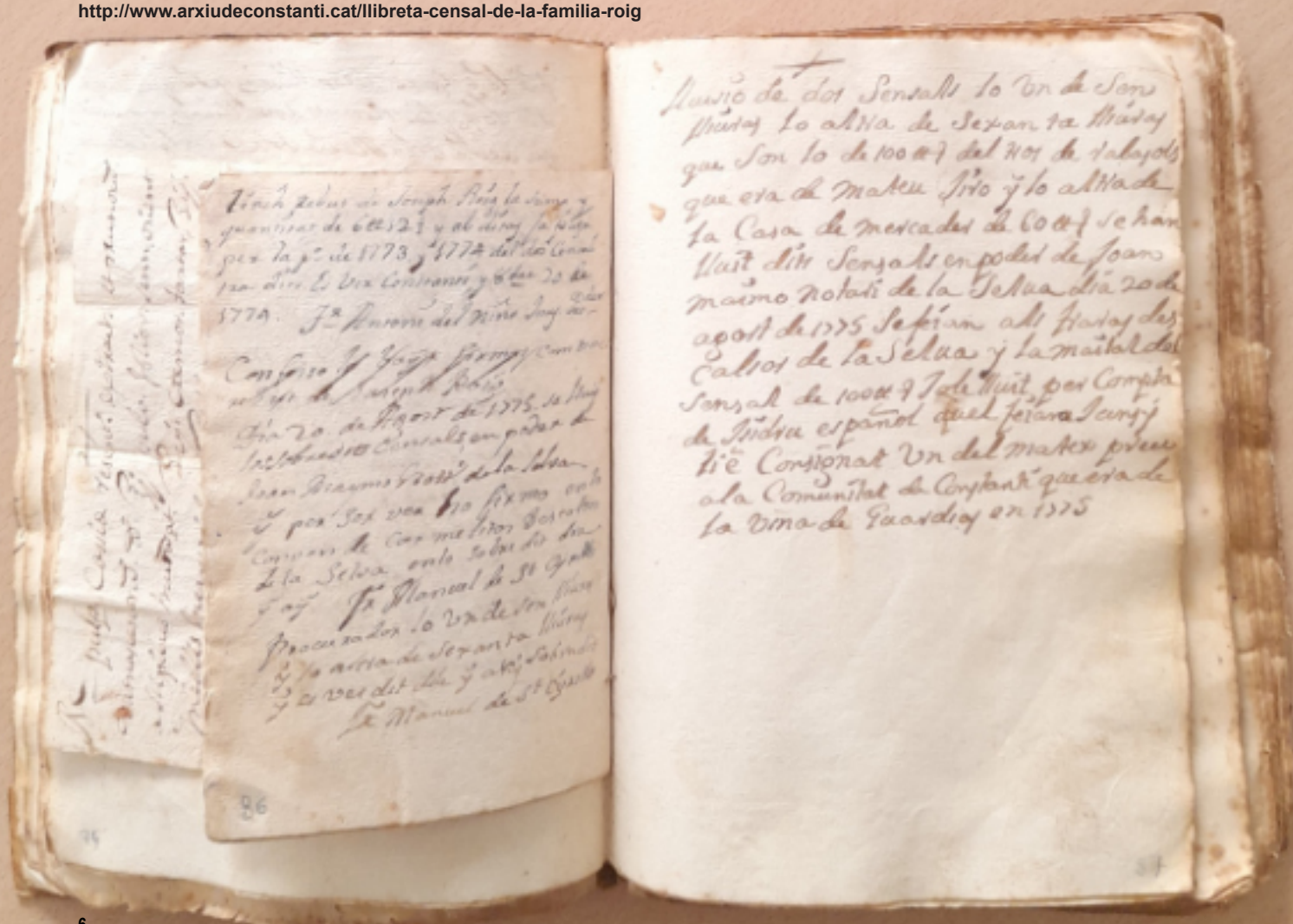
L'interès d'aquest document rau en el fet que omple un buit d'informació local de finals del s. XVII i primera meitat del XVIII, que és el període

posterior a la Guerra dels Segadors, quan Constantí quedà completament devastat pels bombardejos, els assalts i la fugida de la població. Ens informa de l'activitat econòmica d'aquells anys i dona pistes també d'aspectes com l'onomàstica.

La llibreta en qüestió es troba en bon estat de conservació, consta de 274 pàgines (de les quals, 84 manuscrites), en suport paper (20,8 x 14,8 cm) i cosida pel llom. Les cobertes són de pergamí. El document original ha estat dipositat a l'Arxiu Històric Municipal de Constantí, mentre que una còpia digital s'ha penjat a Internet per facilitar-ne la consulta pública.

<http://www.arxiudeconstanti.cat/llibreta-censal-de-la-familia-roig>

EL MURAL DELS GEGANTS

Els gegants **Peret i Tecleta** i els gegantons **Ramon i Maria** han estat homenatjats amb la seva representació muralística en una de les parets de l'Escola Municipal de Música. Suposa també el reconeixement a la tasca de la **Colla COCA**, impulsora i portant durant anys del bestiar local.

EL LLEÓ I LA MULASSA

En el marc de la sisena edició de la **Veïna Dragonina** es van batejar i presentar en societat dues noves figures que s'incorporen al seguici popular i festiu del municipi: el lleó i la mulassa.

El lleó simbolitza un dels elements més representatius que apareixen a la cúpula de Centelles i que permet identificar aquest monument tan emblemàtic de Constantí. Aquest lleó ha estat obra de l'artista Joan Miró Oró, mestre artesà especialitzat en imatgeria festiva, que ja va ser l'encarregat de restaurar els Gegants de Constantí, Peret i Tecleta, i també de la construcció de la nova Dragonina i els mestres gegantons Ramon i Maria. El lleó serà custodiat i portat pels alumnes de l'Institut, per tal de fomentar la seva participació en la cultura popular.

D'altra banda, l'associació Dance Power Constantí va presentar la Mulassa, coincidint amb la celebració del 5è aniversari de la constitució d'aquesta entitat.

ANY c. 1914-1918 > PROCESSÓ DEL CORPUS CHRISTI

L'arquebisbe López Peláez a Constantí

Hemenegild Vallvé

Processó del Corpus (?) (c. 1914-1918)

Arxiu Municipal de Constantí. Col·lecció documental Àngels Alasà (1/ala/1914)

No era un fet habitual la presència de l'arquebisbe a les celebracions religioses de Constantí. En aquesta instantània, però, veiem el flamant nou arquebisbe de Tarragona, **Antolín López Peláez**, sota pal·li, segurament a la diada del Corpus del 1914. Creiem que podria ser aquest any perquè al 10 de juny va fer visita pastoral al nostre poble.

A la imatge veiem la comitiva quan

passa pel carrer Major, just davant de l'edifici de l'**Església Vella**. És la fotografia més antiga que tenim d'aquest antic temple parroquial, inaugurat al 1668 (en substitució de l'església romànica, que havia quedat destrosada durant la Guerra dels Segadors). De seguida, però, l'espai es va quedar petit i, en no poder-se ampliar, es va construir una altra església molt més gran: l'actual de sant Feliu,

© AJUNTAMENT DE TARRAGONA. CENTRE D'IMATGES DE TARRAGONA / L'ARXIU (VALLVÉ FOTG.)

inaugurada al 1749.

L'Església Vella sobta per la seva austeritat, ja que no conté cap element ornamental o iconogràfic. Fins i tot la portalada de pedra està parcialment encimentada o tapiada i reduïda a una porteta de fusta. Avui dia, l'Església Vella està en estat ruïnós. De planta

rectangular, en queden dempeus només les quatre parets exteriors. Tan sols la rosassa de l'absis permet deduir que aquesta va ser durant prop d'un segle l'església parroquial de Constantí.

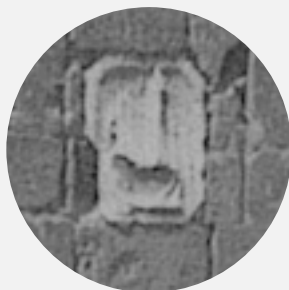
ELEMENTS DESTACATS

LÓPEZ PELÁEZ

Antolín López Peláez

(1866-1918) va ser arquebisbe de Tarragona del 1913 al 1918. Impulsà la llengua catalana i el Museu Diocesà de Tarragona. És autor d'una vintena de llibres de temàtica social i eclesiàstica.

L'ESCU

A sobre del dintell de la portalada hi ha una pedra amb un baix relleu difícil de reconèixer, però que podria ser un personatge a cavall, probablement la figura de l'emperador Constantí.

L'ABADIA

A l'esquerra de l'Església Vella, amb els domassos estesos, veiem l'**antiga Abadia**. Era la casa del rector de la parròquia; avui, una casa particular. **Mn. Salvador Sabater** diu que en aquest edifici el **mariscal Suchet** dirigí el setge de Tarragona del 1811.

PERFIL DEL FOTÒGRAF

Hermenegild Vallvé Vilallonga (Tarragona, 1893-1973).

Fill d'un pintor i professor de dibuix, **Hermenegild Vallvé** deixà l'escola de molt jove per entrar d'aprenent a la Casa Pallejà, un dels primers estudis-tallers de fotografia establerts a Tarragona. Posteriorment es dedicà al reportatge fotogràfic especialitzat i a la fotografia d'estudi. Col·laborà amb diaris i revistes, com "Il·lustració Catalana", "La Hormiga de Oro", "La Vanguardia", "Diario de Barcelona", "El Correo Catalán", "El Día Gráfico", "La Tarde", "Marca" i altres.

Vallvé és recordat com un dels pioners del fotoperiodisme català, juntament amb **Carlos Pérez de Rozas**. L'arxiu fotogràfic del tarragoní es va perdre durant la Guerra Civil a causa d'un bombardeig.

ES REHABILITA EL REFUGI DE LA GUERRA CIVIL

JOSEP ESTIVILL

ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

DURANT LA GUERRA CIVIL, ELS REFUGIS VAN SER EL PRINCIPAL SISTEMA DE PROTECCIÓ DIRECTA DE LA POBLACIÓ EN CAS D'ATAC I BOMBARDEIG DE L'AVIACIÓ ENEMIGA. AL CAMP DE TARRAGONA MOLTS REFUGIS S'HAN RECUPERAT O DONAT A CONÈIXER, COM ELS DE REUS, TARRAGONA, LA CANONJA, CAMBRILS O VILALLONGA DEL CAMP. L'ESTIU DEL 2022 ES VA INAUGURAR A CONSTANTÍ LA REHABILITACIÓ DEL REFUGI DE LA PLAÇA DEL CASTELL.

EXPLIQUEM LA SEVA HISTÒRIA, L'ESTRUCTURA I EL FUNCIONAMENT; PUBLIQUEM ALGUNS DOCUMENTS ORIGINARIS I MOSTREM IMATGES DE L'INTERIOR I DE L'EXTERIOR, D'ABANS I DESPRÉS DE LA REFORMA.

Els atacs aeris

El refugi de la plaça del Castell es va construir la primavera del 1937. Havia passat un any des de l'esclat de la Guerra Civil i els bombardejos de l'aviació enemiga a les poblacions properes del Camp de Tarragona, com Reus i Tarragona, i en particular les infraestructures destacades, com els aeròdroms de Reus i Vilallonga del Camp i el Port de Tarragona. Els bombardejos provocaren centenars de morts. Tarragona, per exemple, patí durant la guerra 175 atacs aeris, amb un resultat de 315 morts; Torredembarra 22 atacs i 9 morts, Vila-seca 16 atacs i 21 morts. Constantí no era un lloc estratègic i, per aquesta raó, va patir només quatre atacs, molts menys que els municipis veïns. Coneixem aquestes dades gràcies al llibre de Ramon Arnabat i David Íñiguez: "Atac i defensa de la rereguarda. Els bombardeigs franquistes a les comarques de Tarragona i Terres de l'Ebre. 1936-1939" (Cossetània, 2013).

El primer atac va ser a les 4 h de la matinada del 18 de març de 1938, quan un bombarder alemany Heinkel He-59 va causar la mort de Joan Torres Soler, un pagès de 61 anys, nascut a Constantí i resident al Morell, que en

aquell moment estava en una finca del nostre terme. Unes setmanes després, l'1 de maig a les 18 h, dotze avions italians Savoia S-79 van atacar el nostre poble sense que s'haguessin de lamentar víctimes mortals.

Els dos darrers atacs ja serien el preludi de l'ocupació del territori per l'exèrcit franquista. Així, el 2 de gener de 1939 hi va haver una vintena d'atacs generalitzats a tot el Camp de Tarragona, el Priorat i les Terres de l'Ebre. A les 16:30 h, un avió Heinkel He-59 va atacar Constantí sense que es produïssin víctimes mortals. Deu dies després, a les 10:05 h, un dels vuit Heinkel He-111 alemanys que van sobrevolar el cel de Constantí va llençar la bomba que va matar Baptista Grau Martí, pagès de 65 anys, que vivia a ca Grau, al carrer del Serapi, el lloc on precisament es va produir la seva dissortada mort.

El resultat dels bombardejos a Constantí fou de dues persones mortes i dues de ferides. Encara hi va haver, que tinguem coneixement, un tercer constantinenc, Francesc Gras Rovira, de 39 anys, que morí en un atac aeri al mas Font de Rubinat, de Reus, el 31 de juliol de 1938.

Il·lustració del bombarder alemany de la Legió Còndor Heinkel He-111, un dels models d'avió que va protagonitzar els atacs aeris sobre Constantí.

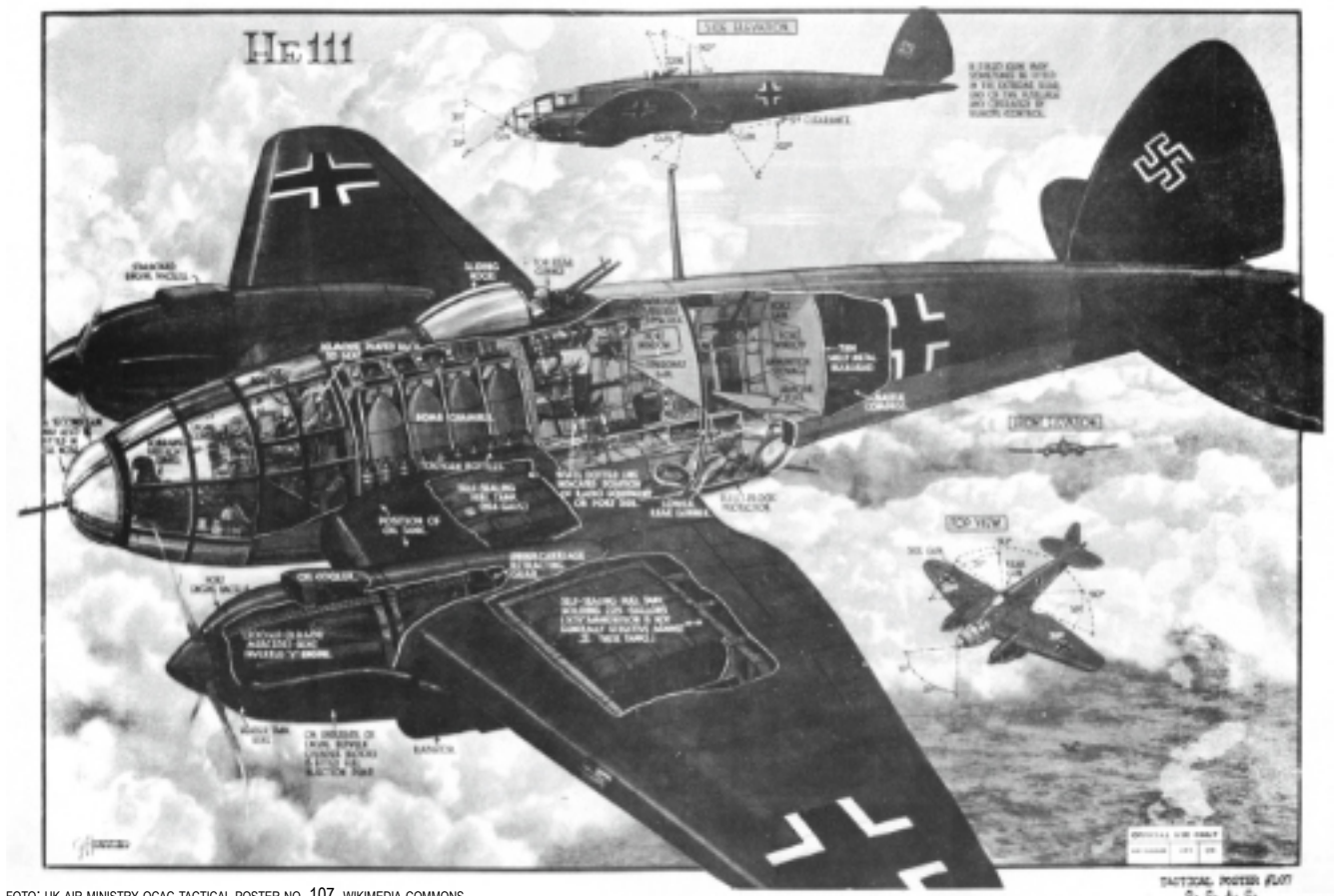

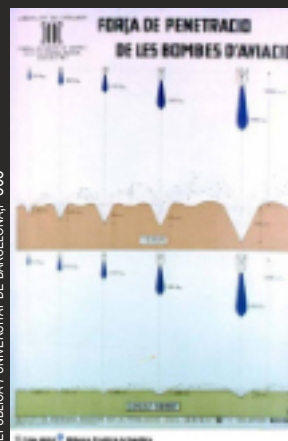
FOTO: UK AIR MINISTRY OCAC TACTICAL POSTER NO. 107. WIKIMEDIA COMMONS.

MEMÒRIA DIGITAL DE CATALUNYA: COL·LECCIÓ CARTELLS DEL PAVELLÓ DE LA REPÚBLICA / UNIVERSITAT DE BARCELONA; C-118

MEMÒRIA DIGITAL DE CATALUNYA: COL·LECCIÓ CARTELLS DEL PAVELLÓ DE LA REPÚBLICA / UNIVERSITAT DE BARCELONA:F-808

1-3. Cartells informatius sobre la construcció de fortificacions i refugis i sobre la protecció de la població civil contra els bombardejos aeris.

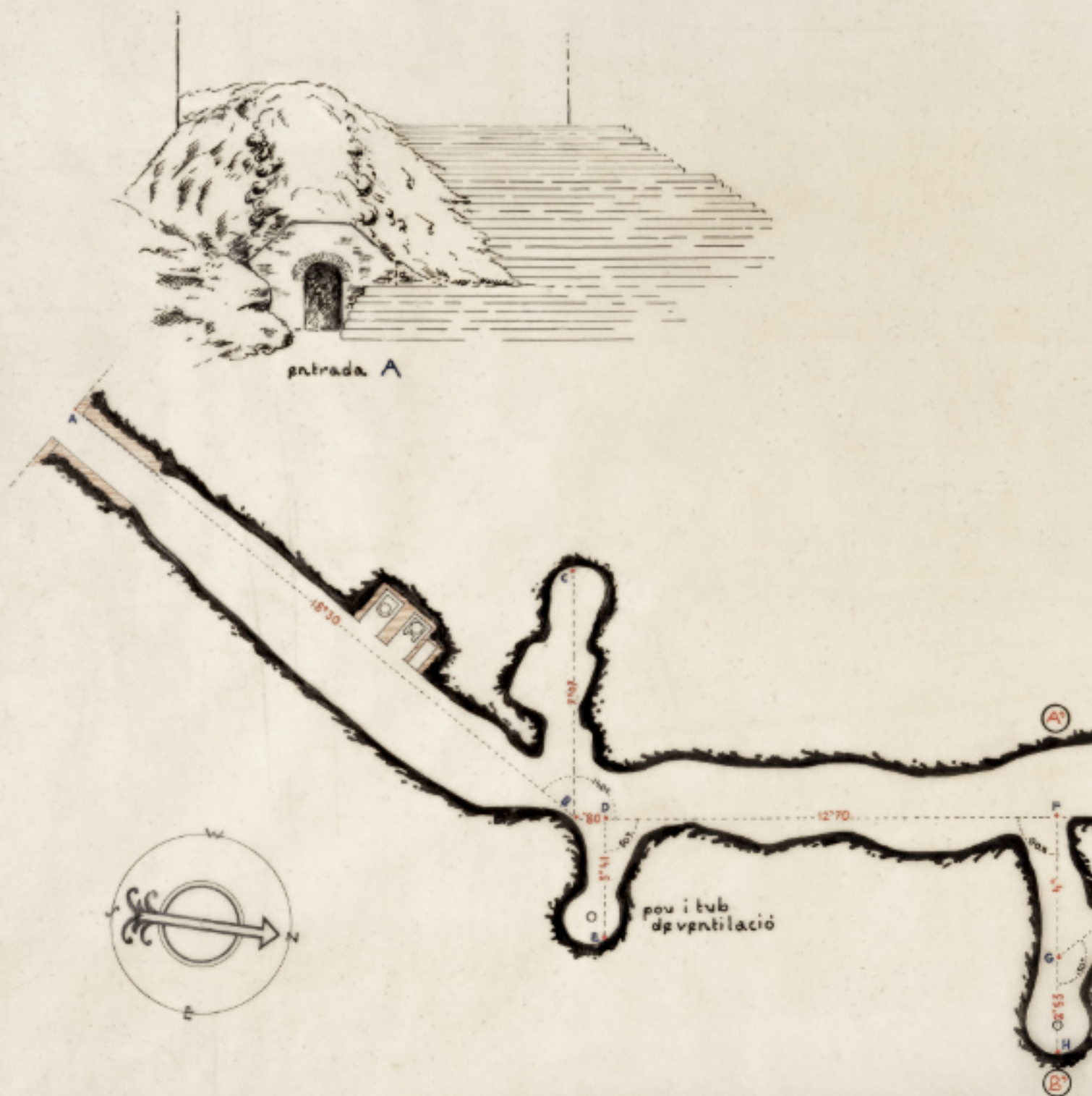
4. Cartell de la Consejería de Propaganda amb indicacions o normes a seguir en cas de bombardeig.

Pàgina següent. Planta del refugi de la plaça del Castell. Arxiu General de la Diputació de Tarragona.

■ ■ DEFENSA PASSIVA ■ ■
DE
CONSTANTI
REFUGI

escala 1/100

L'entrada al refugi de l'hort del mossèn, que correspon a l'entrada assenyalada amb la lletra "A" al plànol de la planta.

FORTUNY FOTOGRAFIA

1. Talls transversals del refugi de la plaça del Castell, detallant l'estructura dels pous, tubs i corredors de ventilació. Plànol del Comitè de Defensa Passiva, conservat a l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona.

2. Imatge actual d'una de les cúpules de ventilació.

Els bombardejos a Constantí van ser a càrrec tant de la Legió Còndor alemanya (avions Heinkel) com de l'Aviació Legionària italiana (avions Savoia). Les bombes llençades van ser totes de 50 kg de pes; això és una capacitat de destrucció de les més petites possibles ja que les bombes més mortíferes podien arribar fins als 1.600 kg.

En aquest context de destrucció i mort, els governs de la República i de la Generalitat i, molt particularment, els ajuntaments, promogueren la construcció de refugis soterrats que servissin d'espai de protecció a la població civil contra les bombes.

El refugi de la plaça del Castell

A Constantí, el refugi més important es va obrir a la plaça del Castell. Es tractava d'una galeria soterrada amb diversos ramals. Fa un total de 200 m de llargada i 1,8 m d'amplada, amb una superfície d'uns 360 m².

Per raons de seguretat, comptava amb unes quatre o cinc entrades, per tal que si una d'elles s'ensorrava per culpa d'una bomba la gent pogués sortir per una altra. A més, com més entrades, millor ventilació, encara que a l'interior també hi havia uns sistemes de renovació de l'aire gràcies a tres cúpules d'obra que connectaven amb l'exterior a través d'un tub —semblant a un periscopi— que sobresortia uns pams de la plaça. L'interior de la galeria estava excavat en la terra d'argila i només zones concretes estaven fetes d'obra: algunes arcades, alguns pilars i les citades cúpules. L'interior tenia dues comunes i un sistema d'il·luminació amb enllumenat elèctric, del qual encara se'n veuen alguns vestigis.

Coneixem l'estructura originària pels tres acurats plànols, conservats a l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona, en els quals s'hi representa la planta, dos talls longitudinals, dos de transversals i l'alçat de tres de les entrades. La construcció efectiva, però, va variar respecte de la planificació inicial. Així, el primer ramal dret, que té una bifurcació al fons de tot, no estava planificat, mentre que el segon ramal dret es va construir amb una llargada superior. L'entrada marcada amb la lletra S, que és la que toca al costat de cal Roig, havia de ser una escala esgraonada, però va quedar en una rampa de terra.

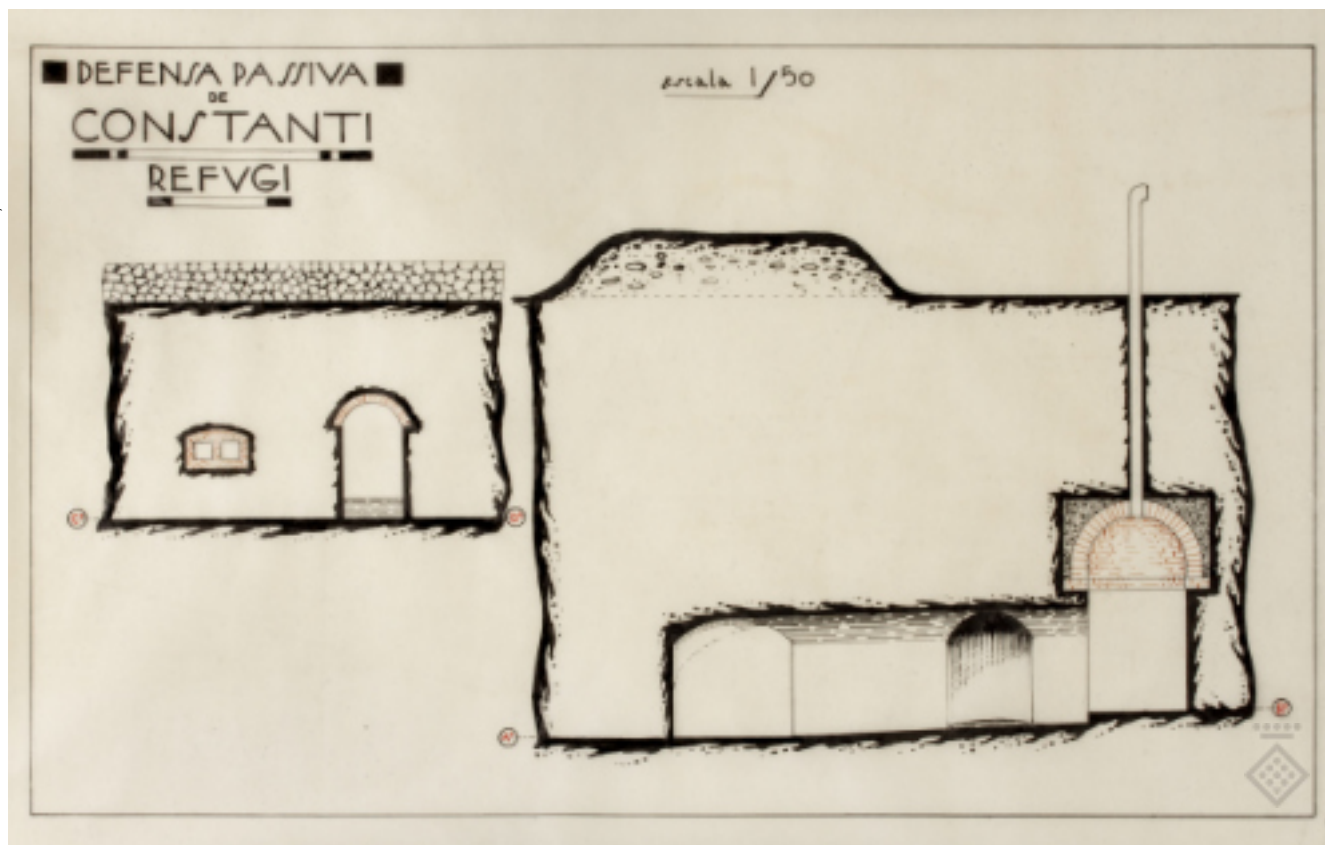
No ens consta que existissin plànols de la resta dels refugis, en particular el del carrer Major-plaça Verdaguer i el de les Escoles Velles.

La construcció i el funcionament dels refugis

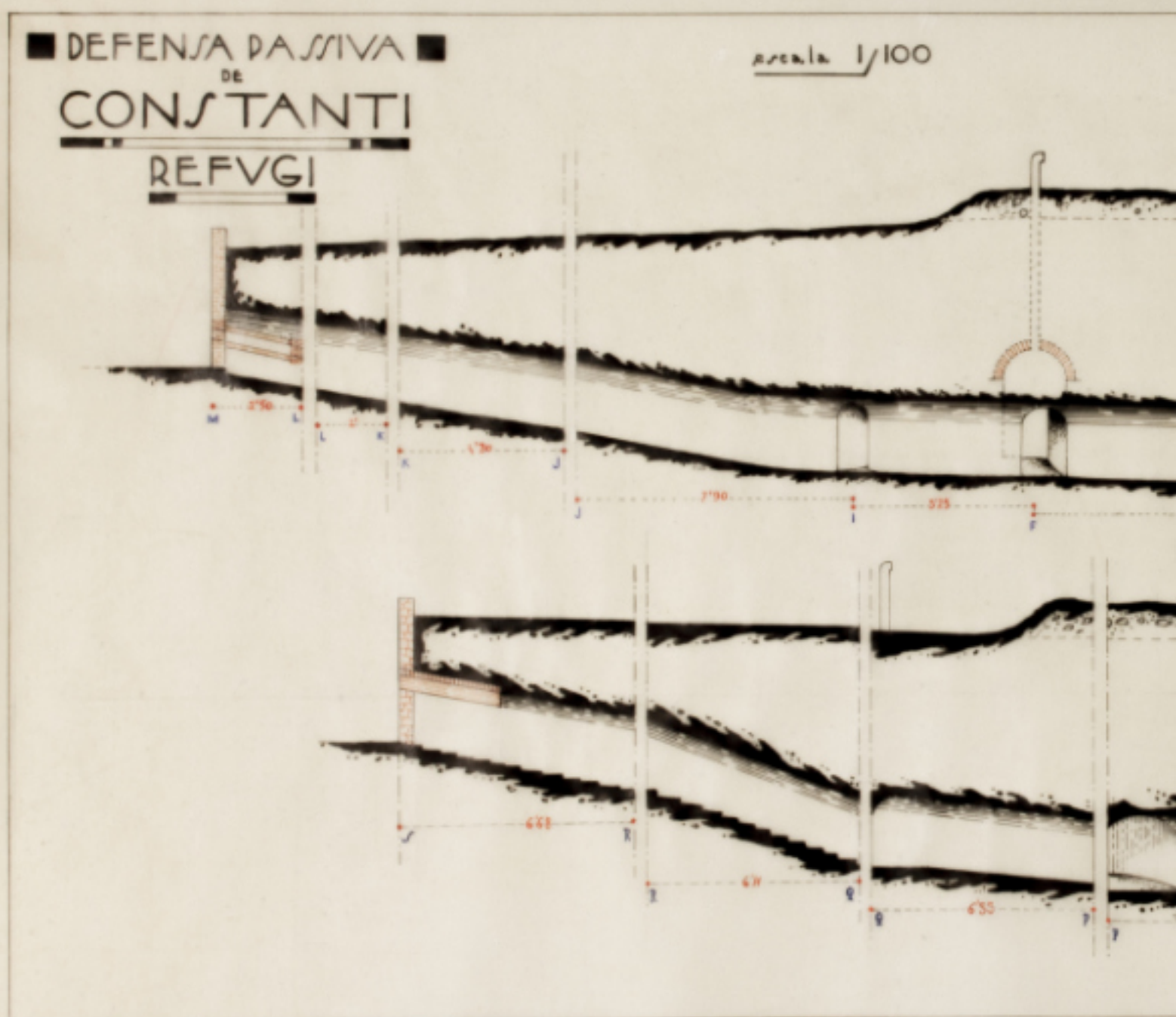
Els comitès de defensa passiva eren els organismes competents que havien de pal·liar els efectes dels atacs aeris a la rereguarda. N'hi havia a molts municipis i actuaven, fonamentalment, en tres camps:

1. Formar la població en els protocols d'esguard i salvament (alarmes, punts de reunió, accés ordenat als refugis, etc.).
2. Regular la normativa de cauteles orientada a invisibilitzar el territori des de l'aire (per exemple, fent apagar els llums nocturns dels nuclis urbans propers a objectius estratègics, com els aeròdroms).
3. Impulsar la construcció de refugis.

A Constantí, l'Ajuntament i la Junta Local de Defensa Passiva van emprendre les obres de construcció dels

Talls longitudinals de dues galeries del refugi de la plaça del Castell. S'hi poden veure les parts que són d'obra, en particular les cúpules i tubs de ventilació. Arxiu General de la Diputació de Tarragona.

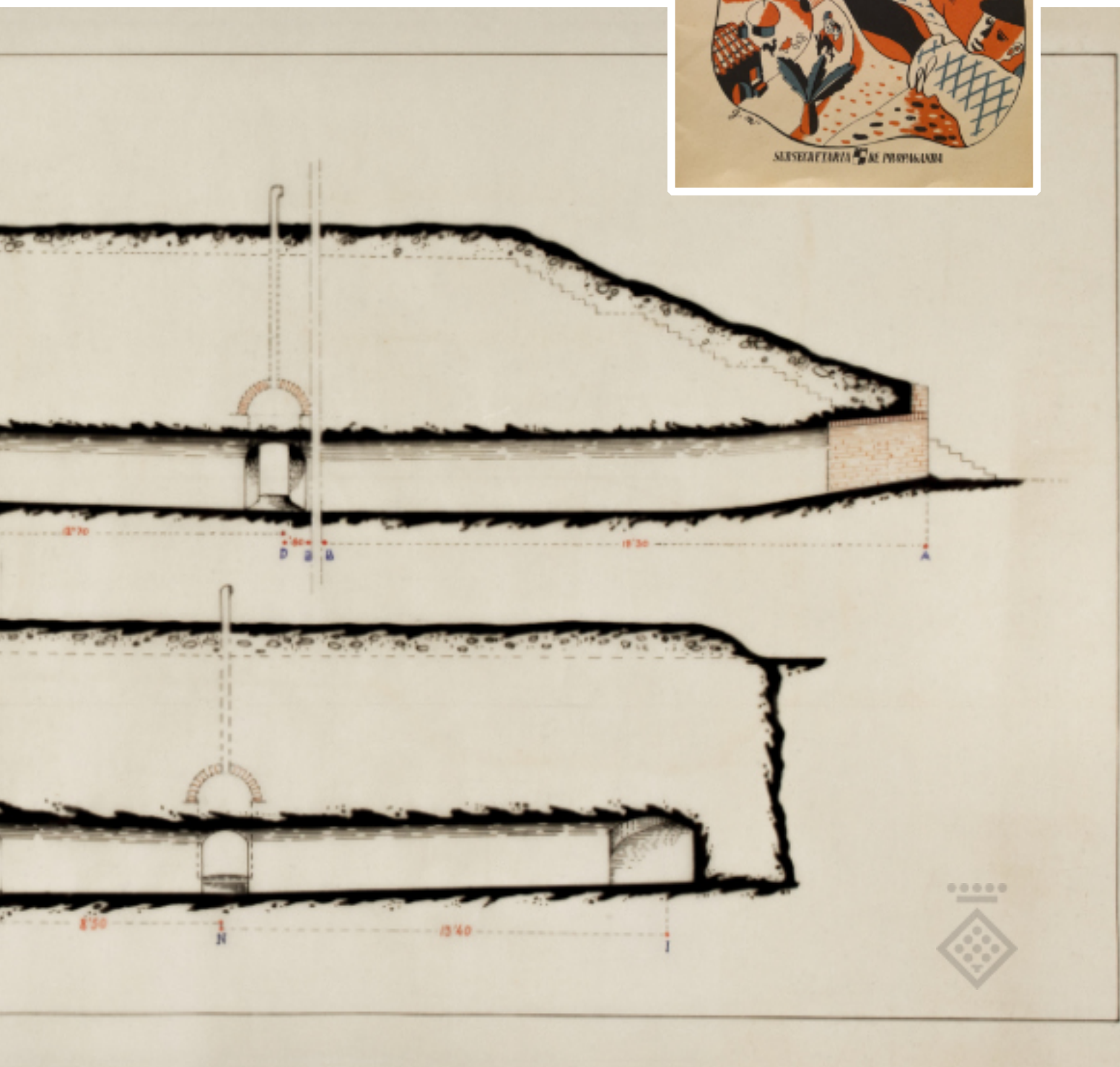

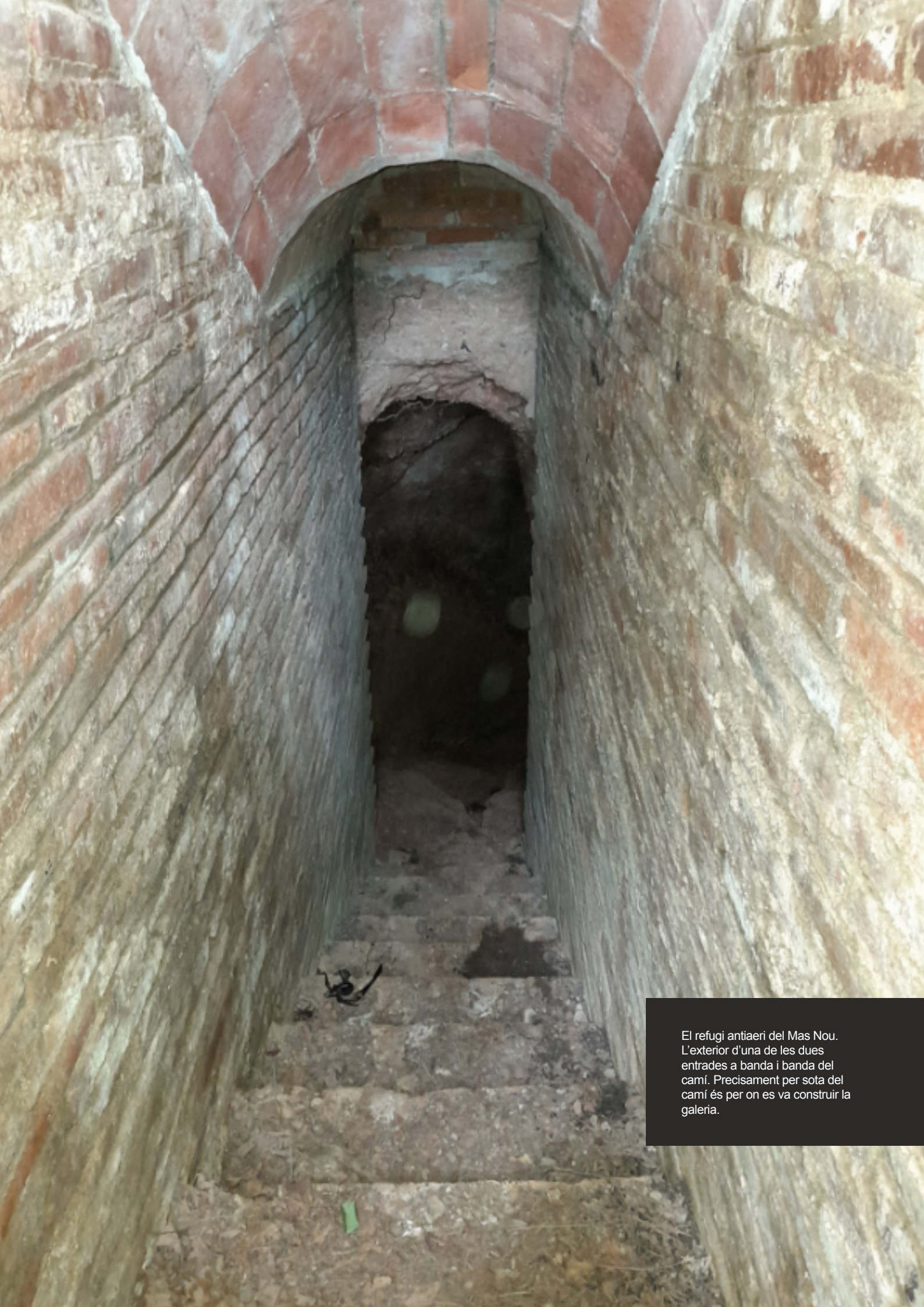
ARXIU GENERAL DE LA DIPUTACIÓ DE TARRAGONA. REFUGIS DE LA GUERRA CIVIL DE LA POBLACIÓ DE CONSTANTÍ, NÚMERO 56

“Zanjas-refugios”, un opuscle sobre sistemes de construcció de refugis editat per la Subsecretaria de Propaganda del govern republicà. L'octubre de 1938, el ministeri de Defensa Nacional el va fer arribar a Constantí perquè servís de model per construir 290 m² de refugi hàbil, que deien que encara calia construir

d'acord amb la població que tenia registrada estadísticament el poble. Arxiu Municipal de Constantí, fons Ajuntament de Constantí, 2/O/1937.

ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

El refugi antiaeri del Mas Nou.
L'exterior d'una de les dues
entrades a banda i banda del
camí. Precisament per sota del
camí és per on es va construir la
galeria.

FORTUNY FOTÒGRAFS

mentre que en altres casos eren construccions de nova planta. L'exemple més interessant és el refugi del Mas Nou, que travessa per sota del camí dels Pobres i té dues entrades a banda i banda del camí. Cal tenir present que durant la guerra els masos també van patir els bombardejos. Un cas molt sonat, com ens recordava fa un temps la Sra. Magda Duch, va ser la bomba que va caure al Mas Vermell al moment en que una vintena de persones hi estaven dinant. Per sort, l'explosió no va fer mal a ningú, encara que la destrossa va afectar la meitat del mas, més o menys, i l'estructura posteriorment no ha resistit bé els pas del temps, de manera que avui dia es troba en estat ruïnós.

L'increment dels bombardejos els darrers mesos de la guerra va fer insuficients els refugis existents i les autoritats del Ministeri de Defensa van escriure, l'octubre de 1938, dient que Constantí necessitava encara construir 290 m² més de refugi hàbil i suggerien sistemes ràpids, com la construcció de trinxeres obertes o galeries de mina. No ens consta que tingués cap efecte real al nostre poble.

La recuperació del refugi

La rehabilitació del refugi de la plaça del Castell es va efectuar l'any 2022. No era tasca fàcil —ens comenta

l'arquitecte municipal, Christian Twose— perquè, tot i trobar-se en un estat de conservació acceptable, no deixava de ser una perforació en un sòl argilós amb variacions considerables d'humitat, que havia provocat en alguns punts desprendiments de la pròpia argila. Per això, per tal d'assegurar l'estructura i fer-la responsablement visitable al públic, es va projectar una consolidació dels deu primers metres del refugi amb un formigó sobre una estructura armada —una construcció típica dels túnels. Més o menys fins al punt on es bifurquen els passadissos interiors i, des del qual, el visitant pot divisar la prolongació i longitud dels passadissos en el seu estat original (tot il·luminat amb llums longitudinals a cadascun dels costats dels passadissos).

A l'interior també s'hi han posat alguns accessoris decoratius per ambientar la vida durant el temps dels bombardejos. D'altra banda, la façana exterior s'ha remodelat amb pedra vista i s'ha pintat un mural que representa l'aspecte interior. L'entrada és fa a través d'una rampa transversal, que recrea els accessos típics dels refugis en ziga-zaga per disminuir l'efecte expansiu d'una possible explosió sobre les persones que estiguessin dins.

Curiosament, a sota de la plaça exterior hi ha les restes d'un antic baluard de la muralla, un altre element d'enginyeria militar que, en aquest cas, es va construir

Esquerra. La placeta de l'entrada al refugi de la plaça del Castell, amb el detall del mural que mostra com és l'interior.

Dalt. Vista actual de dues galeries.

Dreta. El refugi abans de la rehabilitació.

per defensar la població durant la Guerra dels Segadors, al segle XVII, quan Constantí va patir nombrosos setges, assalts i bombardejos. El baluard va ser excavat al 1988 i posteriorment tornat a colgar. Avui dia, el refugi de la Guerra Civil i el baluard de la muralla comparteixen espai i funció defensiva, agermanats davant l'horror i la violència de les guerres. Precisament, l'Ajuntament de Constantí va inaugurar la rehabilitació del refugi amb una visita guiada, coordinada per l'investigador local Ferran Marín, que presentava els escenaris dels episodis bèl·lics que més han impactat en la memòria històrica de Constantí al llarg de la seva història.

EL NOU RENTADOR NOU

JOSEP ESTIVILL
ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

FOTO: ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

FOTO: RAMON TORRENTS. ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ. COL·LECCIÓ DOCUMENTAL D'ÀNGELS ALASA

El carrer de la Costa, en una fotografia dels primers anys setanta del fotògraf constantinenc **Ramon Torrents**. A l'esquerra, la **font Lluny**, amb les seves set o vuit canelles. L'aigua sobrant omplia un llarg abeurador al costat, on els animals de càrrega, els ramats de bous i cabres i els gossos hi anaven a beure. A la dreta de la imatge, el **rentador Nou**, on s'aprecia l'erosió dels murs de pedra, fruit del desgast i la falta de manteniment.

Els orígens dels rentadors

Durant segles, a Constantí hi havia dos rentadors públics: el Vell i el Nou. El rentador Vell, també dit del Serapi o de Secà, estava situat al camí del Serapi, als afores de Constantí, a uns 150 metres de la muralla. Actualment, el rentador segueix existint, però està colgat de terra.

El rentador Nou, per la seva banda, estava al capdavant del carrer de la Costa. Tot i el nom, probablement sigui el rentador més antic dels dos, perquè, tal com ha localitzat Isabel Companys, en un capbreu de la Comunitat de Preveres de Constantí de finals del segle XVI, s'esmenta un únic rentador al poble, que es trobaria el carrer de la Costa. L'altre

rentador, per tant, el del camí del Serapi, seria de temps posteriors.

El proveïment de l'aigua

El rentador Nou rebia l'aigua de la mina de la Vila o del Poble. L'aigua arribava primer a la font Lluny (que té el dipòsit just darrere seu) i seria per al consum humà. A continuació, l'aigua que se sobreixia anava a parar, per una banda, a l'abeurador, per al consum dels animals, i per l'altra, al rentador i a l'escorxador. L'aigua sobrant del cicle encara s'aprofitava per subhastar-la com a aigua de rec per a algun tros particular.

Cal tenir en compte que fins a la segona meitat del segle XX poques cases

1. Imatge actual del rentador un cop enllestida la reconstrucció.

2. Les nenes del grup de **Balls de cercavila de la Societat El Casino**, en acabar la seva posada en escena del ball de rentadores, al costat de la coordinadora de l'Institut Català de les Dones, **Eva Ferran**, i de l'alcalde de Constantí, **Òscar Sánchez**.

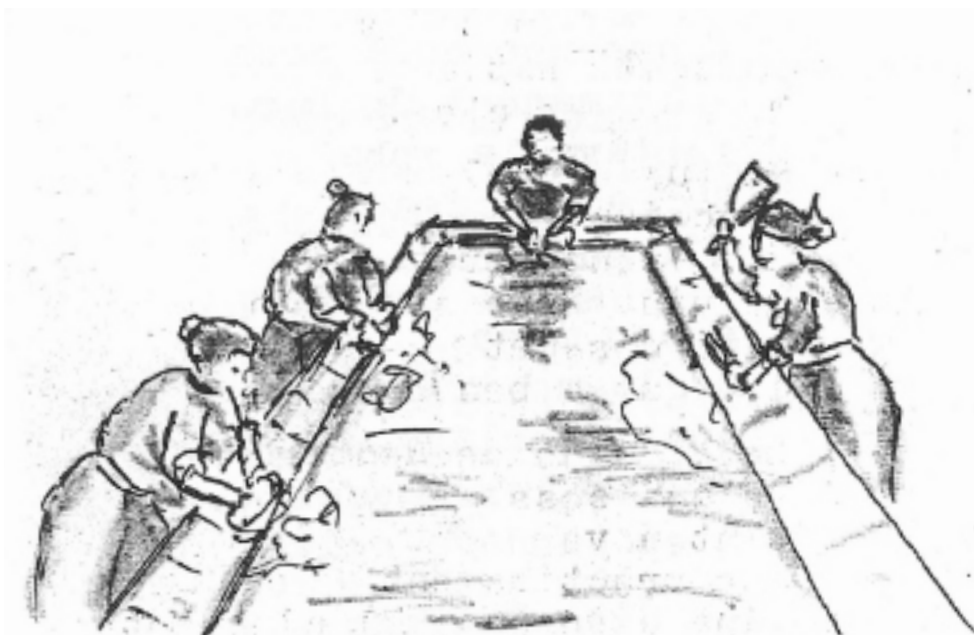
3. Els estris tradicionals per rentar; en particular, el sabó, que se'l feien les famílies a casa seva mateix.

4. Una estàtua actual recrea la imatge d'una dona rentant.

5. Una panera de la roba.

La feina de les rentadores i les bugaderes. Tret del llibret inèdit del Dr. Miquel Aleu, "Oficis desapareguts", conservat a l'Arxiu Municipal de Constantí.

ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ. FONS DR. ALEU, NÚM. 75

tenien aigua corrent. Com explica Ramon Cerdà al seu llibre sobre la parla i els costums del Constantí dels anys quaranta i cinquanta, l'aigua que es necessitava per beure, cuinar i rentar-se s'havia d'anar a buscar a les fonts, que hi havia repartides per tot el poble, amb galledes, cànirs, ampolles, garrafes o ribells. Per aquesta mateixa raó, les dones havien de rentar al safareig públic.

El rentador Nou

El rentador Nou tenia una estructura de bassa quadrada, amb parets d'obra d'un metre d'alçada, més o menys, rematades a la part superior amb una fila de rajoles inclinades on s'hi refregava la roba ensabonada. El rentador estava cobert per tres costats amb una marquesina. El costat que quedava lliure servia per estendre la roba.

El Dr. Miquel Aleu, al seu llibret "Oficis desapareguts", ens ha deixat alguns records de la feina de rentar la roba. Diu que era pesada i les dones la feien amb la pastilla del sabó, els dits i el picador, i mentre rentaven passaven les estones fent petar la gran xerrada.

L'arribada de l'aigua a les cases es va acompanyar de la construcció de safarejos particulars i, més endavant, ja a la segona meitat del segle XX, de la generalització de les rentadores automàtiques. La tecnologia va alliberar les dones de la pesada càrrega de rentar la roba, encara que no per a totes elles, perquè les famílies més humils no podien comprar aquest electrodomèstic i seguien fent servir els rentadors públics, encara que cada vegada més infrautilitzats. Als anys 80, però, l'Ajuntament els tirà a terra.

La recuperació dels rentadors

Darrerament, però, s'ha consolidat un nou plantejament sobre el valor del patrimoni històric: ara es revaloren els elements de la vida quotidiana, de les tradicions; les mentalitats, la cultura popular... Per aquesta raó s'estan recuperant a molts municipis aquests històrics equipaments. El rentador Nou s'ha reconstruït amb la idea que esdevingués una rèplica del que havia existit; per això, es van recollir fotos antigues per veure exactament l'aspecte que tenia.

La inauguració del nou rentador Nou es va fer el 2 d'octubre de 2022, coincidint amb la celebració de la I Jornada Gastronòmica. A banda dels parlaments de rigor de les autoritats, el Ball de Cercavila de la Societat El Casino va recuperar, a propòsit, el ball de rentadores. És un ball tradicional, on una dotzena de nenes es reuneixen, com era costum, al voltant del safareig públic, que té tots els elements característics, com cànirs o galledes, per rentar la roba i "fer safareig", amb l'acompanyament de dites i refranys populars.

1-2. Diverses escenes de la diada d'inauguració de la reconstrucció del **rentador Nou**. Unes ballarines al ball de rentadores.

FORTUNY FOTÒGRAFS

3-4. Una exposició de fotografies antigues del rentador. En una d'elles, uns joves es remullen els peus a l'aigua, una visió del costat més amable que també tenien els rentadors

ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

700 ANYS DEL TRASLLAT DEL BRAÇ DE SANTA TECLA

JOSEP ESTIVILL

ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

CONSTANTÍ VA SER L'ESCENARI DE L'INICI D'UNA CELEBRACIÓ MEDIEVAL MOLT IMPORTANT: EL TRASLLAT DEL BRAÇ DE SANTA TECLA. D'AQUELL ESDEVENIMENT SE N'HAN COMPLERT 700 ANYS.

Santa Tecla a la predela de l'altar major de la catedral de Tarragona, obra de **Pere Joan** (1426).
AMADALVAREZ, WIKIMEDIA COMMONS

Com era el Constantí medieval

Representació hipotètica de Constantí cap a l'any 1250. L'equip de l'empresa CODEX - Arqueologia i Patrimoni, format per J. A. Remolà i T. Romero, va dibuixar-ne una notable aproximació visual, a partir dels coneixements que aleshores hi havia.

Un primer nucli emmurallat al turó del Llentisclell —l'actual Vila de Dalt—, amb el castell i l'església als dos extrems i unes poquetes cases. Els primers carrers urbanitzats van ser els del Castell i de l'Església Vella. El pati d'armes del castell seria la plaça del Castell.

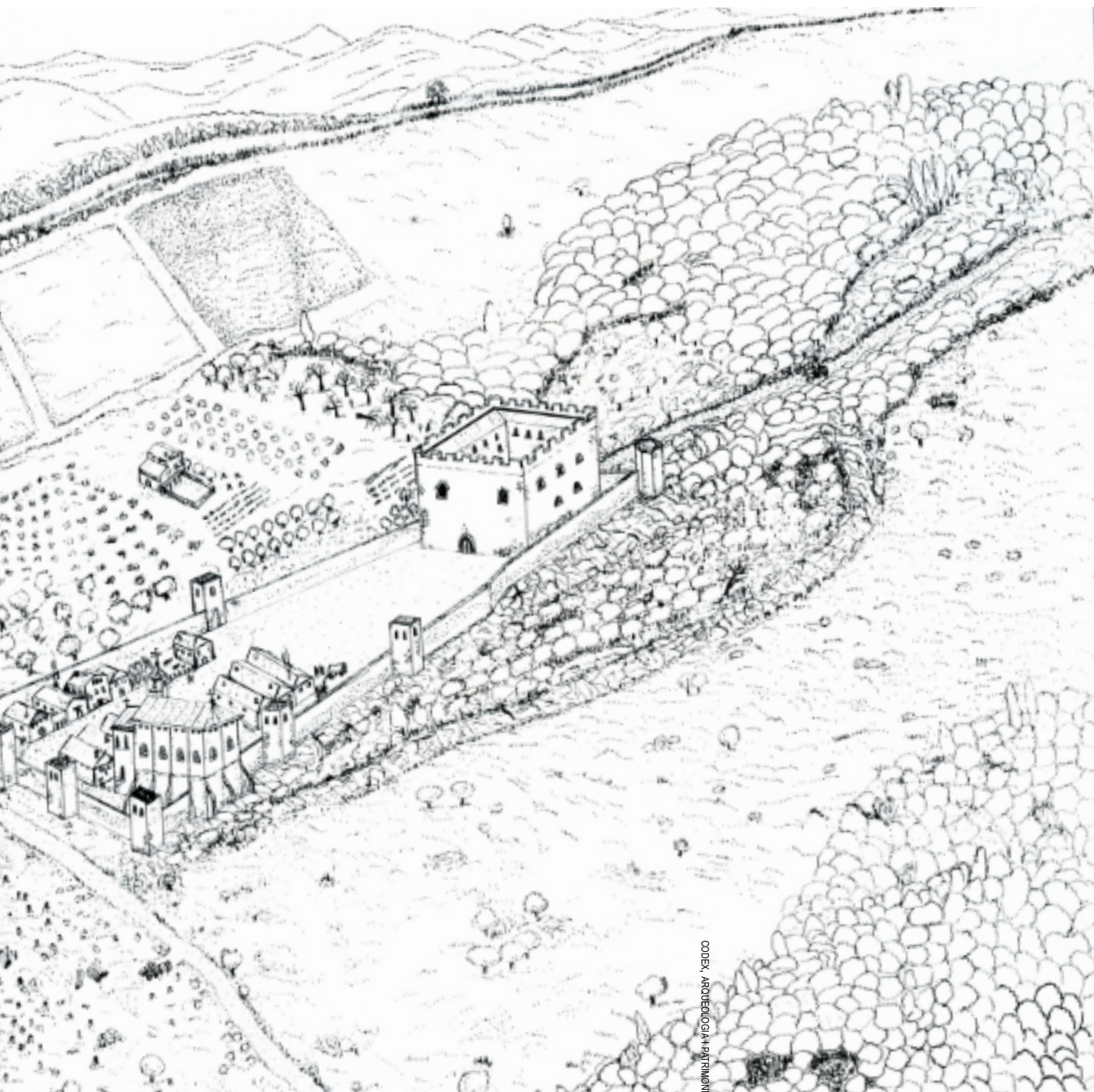
Qui era santa Tecla?

Tecla d'Iconi va néixer a Anatòlia (Turquia) al segle I dC. Fou seguidora i deixeble de sant Pau. Va ser perseguida pels enemics del Cristianisme i sotmesa a turments dels quals va sobreviure. Visqué en una cova com a anacoreta fins que un dia uns soldats intentaren atrapar-la i ella va fer ensorrar la muntanya i només va quedar al descobert el seu braç.

Tecla és una de les santes més populars dels primers temps del Cristianisme. El seu culte està documentat a la

Tàrraco romana. S'ha especulat també amb la possibilitat que la seva figura tingui relació amb Constantí, perquè podria estar representada en una de les escenes bíbliques del mosaic de la cúpula del conjunt monumental de Centelles.

Tornem a tenir notícies de la santa quan el comte Ramon Berenguer III va conquerir Tarragona al 1117 i donà les terres a l'Església, a la vegada que nomenava santa Tecla patrona de la ciutat. Al segle XIV, el rei Jaume II va demanar al rei d'Armènia les relíquies de santa Tecla a

CODEX, ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

canvi de diversos béns, com ara cavalls andalusos, formatges mallorquins i peces d'or. La relíquia era un braç, que l'any 1320 va viatjar en vaixell des d'Armènia fins a Barcelona i d'allí al port de Salou. A continuació es portà a Constantí, on es guardà un temps a l'espera de preparar la seva entrada solemne a la Catedral de Tarragona.

El Constantí medieval

Com era el poble que va acollir la relíquia? Què en sabem del Constantí d'aquell temps tan llunyà? Constantí

s'havia fundat al segle XII i estava sota la jurisdicció feudal de l'arquebisbe de Tarragona. Del període medieval daten el castell i l'església romànica, que no es conserven, i les muralles, que sí que es conserven, en part, encara que remodelades en època posterior. Fora muralles són visibles el molí de l'Arquebisbe, que manté la seva estructura, dependències i escuts de propietat; el molí d'Escaladei, anomenat així perquè durant un temps va pertànyer a aquesta cartoixa prioratina; l'imponent Mas de Cavaller

FORTUNY FOTOGRAFES

Reliquiari del Braç de Santa Tecla de la Catedral de Tarragona.

Santa Tecla (1766), en un gravat de Francesc Boix a partir de la il·lustració de Josep Prat. Al requadre de baix, surt l'arquebisbe Ximeno de Luna, sota pal·li, durant el trasllat.

El trasllat, segons Mn. Ramon Bergadà

“iQue alegre i encantador va resultar aquell tercer diumenge de Maig! L’antiquíssima ciutat de Tarragona bullia d’entusiasme; la silueta de la ciutat de San Fruitós se veia desde Constantí mig enterbolida per la gran fumarebla dels morterets i bombardes que s’etzegaven desde tots els castells i fortíns de la mateixa; mentres al revol de l’aixerida iglesia de Constantí s’anava formant i destriant la nombrosa i cèlebre professo en que hi anaven una bona restellera de jutglars, amb ses dances populars, i tots els gremis que hi havia a-les-hores a Tarragona: peixeters, pagesos, carnicers, fusters, ferrers, peraires, o siga, cardadors i pentinadors de llana, mariners, pellicers, per altre nom, adobadors de pells, comerciants, notaris, apotecaris, metges... i cada gremi vestit amb trajo especial; els pescadors, de blau; los pagesos, de burell; los peraires, morats; los pellicers amb cotes castellanés; els carnicers, vermells; es dir, una llampanant bellugadiça de colors; seguia après la bandera de la ciutat de Tarragona, que duia a caball el noble doncell D. Ramón de Sagarriga, rodejat d’altres sis joves caballers que arbolaven l’escut de la ciutat; seguien la bandera de la Catedral i la del senyor Rei, 4.000 persones amb atxes o blandons, creus de les parròquies i la creu del Capítol catedral (quan aquesta Creu ja passava per l’Era del Delme encara’l sant Braç no había sortit de l’iglesia de Constantí); seguia’l clero, ordenat per alguns canonges que duïen capa pluvial amb sengles bordons d’argent i allí hi hauríau vist beneficiats, vicaris, pàrrocos, canonges, dignitats, priors, abats, bisbes (diu lo document d’on se treu aquesta relació que entre tot lo clero que hi assistia eren 7.354 eclesiàstics); hi anava al últim, sota tàlem, que era una crosta d’or pels seus vistosíssims brodats, el senyor Arquebisbe de Tarragona, D. Ximeno de Luna, de pontifical, portant la relíquia del sant Braç i tenint a la dreta al rei D. Jaume II i a l’esquerra al príncep hereu D. Alfons. Les vuit barres del tàlem les sostenien dos fills del rei: D. Pere i don Ramón Berenguer i els nobles de les cases de Urgell, Cabrera, Vilamur, Pallars, Cardona i Rocaberti; darrera’l tàlem hi anava la Cort, moltíssims nobles i una incontable gernació. Al endemà a Tarragona se celebrà missa de pontifical per el senyor Arquebisbe assistit dels senyors Bisbes de Saragossa i Lleida i’per espai de quatre dies seguits se donà menjar a tothom que volia en lo que a-les-hores era la plassa del Corral i ara es la plassa de la Font. Tarragona va quedar tan satisfeta que, com s’acostuma a dir, va tirar la casa per la finestra; ja tenia la joia, ja tenia’l sant Braç de la seva Patrona.”

i el pont de les Caixes, de base romana, però remodelat en temps medievals.

El castell era una construcció civil del segle XIII amb aspecte de fortalesa, situada a l’actual plaça del Castell. Fou la residència d’estiu dels arquebisbes de Tarragona i el lloc on preparaven l’entrada solemne a la capital al moment de prendre possessió de la diòcesi. Al s. XVII va quedar enrunat durant la Guerra dels Segadors. Les seves pedres es reaprofitaren per construir altres edificacions i avui no en queda cap resta dempeus. Aquest és un breu apunt de com era la nostra vila i de quines evidències en queden.

El trasllat de la relíquia

El 17 de maig de 1321 va sortir de Constantí la processó de trasllat del Braç de Santa Tecla. Estava formada per gremis, nobles a cavall, canonges, priors, abats i bisbes. Al final de la comitiva, l’arquebisbe de Tarragona portava la relíquia. A un costat seu, tenia el rei Jaume II, i a l’altre, l’infant Alfons, l’hereu del regne. Mn. Ramon Bergadà, al número 10 de la “Fulla Parroquial”, ens ofereix un detallat relat de la comitiva cerimonial:

El rei Jaume II

Entre els participants a la solemne processó hi havia el rei Jaume II, conegut amb el renom “el Just”. Fou el monarca de la Corona d’Aragó que va tenir un vincle més especial amb Constantí, perquè va ser batejat a la seva església (el 29 de setembre de 1267), tal com explica l’historiador Ferran Soldevila a la seva biografia de Pere el Gran, citant la crònica reial: “Dijous darrer de setembre en Constantí, e menjà en casa el senyor infant e l’arcebisbe de Tarragona, batiaren l’infant en Jacme”. Durant el seu regnat, com ha documentat Juan Manuel del Estal, Jaume II sojornà al nostre poble al menys en cinc ocasions —els anys 1310 i 1322— i va signar-hi documents amb la rúbrica “in loco constantino”. Al 1321 va venir per presidir el Trasllat i l’any següent concedí a Constantí el permís per fer un mercat setmanal tots els dimarts. Mossèn Ramon Bergadà diu d’ell, a manera d’homenatge, que va passejar triomfant, la senyera de les quatre barres, per tot el Mar llatí, fins a les apartades regions d’Atenes i Neopatria, i que emprengué la conquesta de Sardenya.

El culte posterior a la santa

La devoció a la santa armènia es va mantenir durant segles, com ho proven nombrosíssimes obres i referències a la Catedral de Tarragona, entre les quals el nou retaule major (s. XV), obra de Pere Johan, i la capella barroca (s. XVIII). A Constantí, al segle XX, l’arquitecte Josep M. Jujol va confeccionar per a l’Església Parroquial uns arri-madors amb decoracions especials, un dels quals tenia la lletra tau, al·lusiva a la santa.

Al 2022, en commemorar-se (amb un any de retard per culpa de la pandèmia) el set-centsè aniversari del trasllat, se celebraren multitud d’actes. A Constantí es va estrenar una obra de teatre, s’edità un conte infantil, es recreà la històrica comitiva fins a la Catedral i tingué lloc una espectacular processó del seguici popular tarragoní.

FOTOS: FORTUNY FOTOGRAFES

La commemoració dels 700 anys

Entre els actes a Constantí, hi va haver l’actuació del **Seguici de Santa Tecla** (pàgina anterior), una caminada popular de recreació del trasllat (esquerra, al moment d’arribar a la Catedral), la publicació d’un conte infantil i l’estrena d’una obra de teatre (sota). “El trasllat del braç de santa Tecla”, va ser escrita per **Ferran Marín**, interpretada pel grup **Les Forques Teatre**, dirigida per **Marc Cardó**, i comptà amb la participació d’una seixantena d’actors i figurants. L’obra recrea els preparatius de la processó que va dur la relíquia fins a la Catedral de Tarragona. Se’n va fer una segona representació, aquesta vegada a Tarragona mateix, en el marc de la Festa Major de Sta. Tecla dels 700 anys.

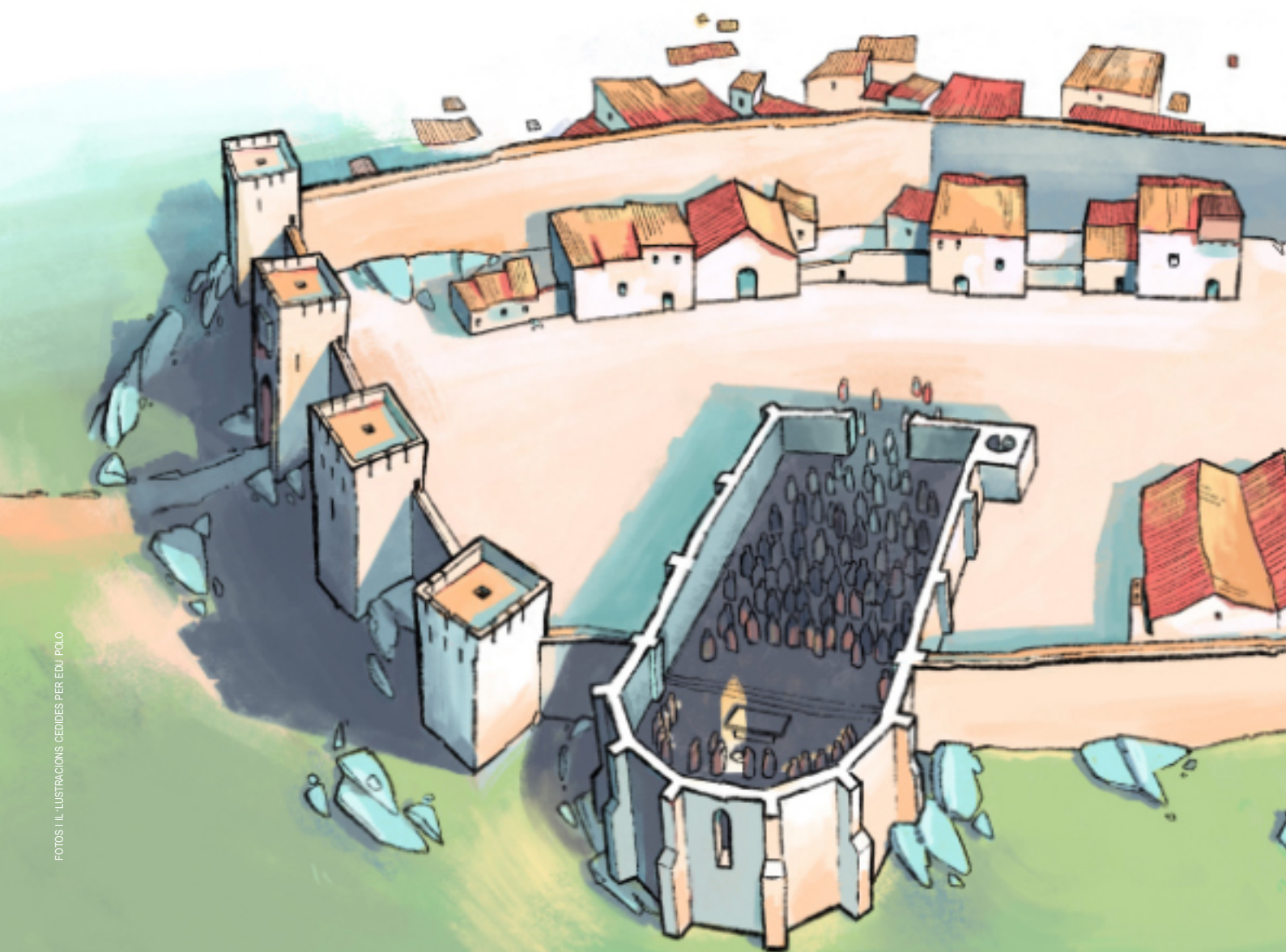

RECREAR EL CONSTANTÍ MEDIEVAL

ENTREVISTA A: **EDU POLO**

PREGUNTES: **JOSEP ESTIVILL**

EDU POLO ÉS IL·LUSTRADOR I ARQUITECTE. AUTOR DE LA IMATGE GRÀFICA DE LES FESTES TRADICIONALS DE TARRAGONA I COL·LABORADOR AMB ASSOCIACIONS DE LA CIUTAT. ÉS TAMBÉ L'AUTOR DE LES IL·LUSTRACIONS DEL CONTE DEL TRASLLAT DEL BRAÇ DE SANTA TECLA QUE, PER INICIATIVA DE L'AJUNTAMENT DE CONSTANTÍ, HA PUBLICAT L'EDITORIAL MEDITERRÀNIA. PARLEM AMB ELL SOBRE EL SEU OFICI, LA DIVULGACIÓ DE LA HISTÒRIA I LA REPRESENTACIÓ DEL CONSTANTÍ MEDIEVAL.

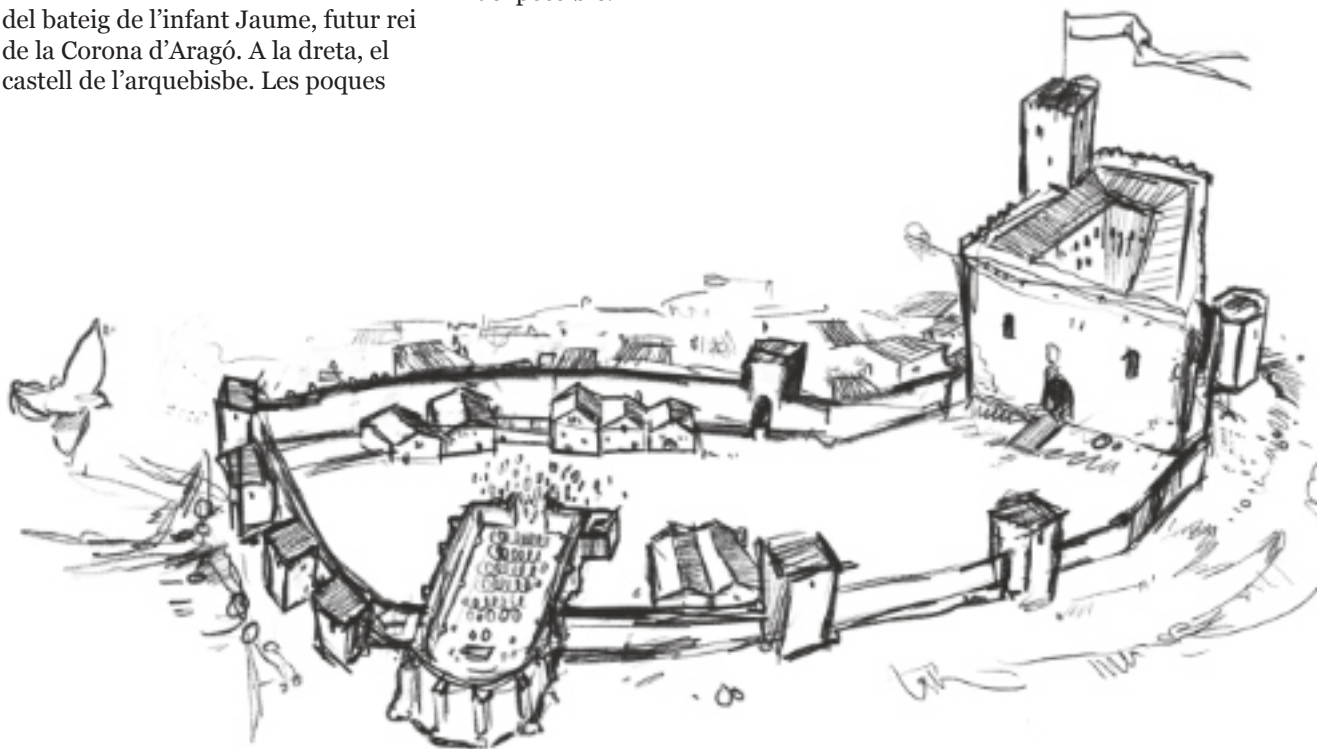

El Constantí medieval

En aquest esbós podem veure l'estructura del recinte emmurallat, amb les torres i portals. A l'interior, l'església (que té l'absis incrustat al llenç de la mateixa muralla) es dibuixa seccionada per mostrar el moment culminant de la celebració del bateig de l'infant Jaume, futur rei de la Corona d'Aragó. A la dreta, el castell de l'arquebisbe. Les poques

cases construïdes al recinte donen idea de l'escassa població que vivia en aquells moments al poble.

A sota, un dibuix del segle XVII, que permet veure com era aleshores el poble de Constantí i ha servit de guia per fer una recreació històrica el més fidel possible.

—Com vas encarar l'encàrrec per il·lustrar el conte infantil sobre el Braç de Santa Tecla?

Doncs amb molta il·lusió. Com a tarragoní i amant del món de la història i la cultura popular, va suposar fer recerca i aprendre un munt de coses noves. També el fet de posar imatges a un relat que no s'havia explicat gaire —especialment al públic general— em va semblar una oportunitat i una responsabilitat que vaig entomar encantadíssim.

—Quins referents vas buscar per recrear els espais del Constantí i la Tarragona medievals?

Bé, com que sóc arquitecte i treballo sovint amb edificis històrics ja tenia una part de la recerca feta. En aquest sentit no em suposava un gran esforç intentar aproximar-me a l'aspecte que tindria una vila o una ciutat del segle XIII o XIV. El cas de Tarragona el tenia bastant treballat prèviament, i tot i que vaig buscar el suport de la Marta Serrano (doctora en història medieval) no em va

suposar un esforç com sí que em va suposar la recreació de Constantí. El cert és que desconeixia la singularitat del complex fortificat que era Constantí en època medieval. Aquí em vaig ajudar molt de gravats antics i croquis que havien fet empreses d'arqueologia anys enrere, però de totes formes va caler una bona dosis d'intuïció i imaginació per arribar a la imatge final del conte.

—Quines dificultats vas tenir en relació a la fidelitat històrica per a recrear un període tan llunyà en el temps?

El repte era intentar aproximar-me a la fidelitat històrica sense que això fes que el conte perdés caràcter i màgia. Crec que era important mantenir aquest aire com de llegenda, mitològic. Vaig fer molta recerca de simbologia, vestimenta, tipologies de vaixells, etc. però en tot moment vaig voler deixar que la imaginació i la meua empremta personal prevalgués per sobre dels criteris purament històrics.

La Tarragona medieval

Quatre moments del procés d'il·lustració de la Tarragona medieval, A dalt, l'esbòs inicial i, tot seguit, la primera versió il·lustrada, però posteriorment retocada, perquè no totes les muralles i torres estaven ja construïdes a començaments del segle XIV.

Les arcades de la part baixa corresponen a les antigues voltes del circ romà, encara existents, que més endavant serien reaprofitades per fonamentar part de la muralla medieval. Altres edificacions reconeixibles són, a la muralla, la Torre de l'Arquebisbe (aleshores Castell del Paborde); la Catedral, que en aquells moments no estava del tot construïda i per això hi veiem algunes bastides; i la torre del Pretori, que era el castell del rei durant la seva estada a la ciutat. Cas particular mereix el Castell del Patriarca, d'enormes dimensions, que ocupava dues illes a la dreta de la Catedral i es considerava inexpugnable, però va ser volat per les tropes napoleòniques a començaments del segle XIX i avui dia només es coneix pels gravats antics. La il·lustració de sota de tot és la que finalment s'ha inclòs al conte.

Diversos exemples del procés de documentació gràfica. Algunes pintures medievals serveixen de guia per a la recreació del trasllat en galera de la infanta Constança i el seu nadó, des de Sagunt fins a Salou.

La cultura popular modula els estereotips amb què ens arriben les imatges del passat. A sota un rei medieval en la publicitat gràfica d'una coneguda marca de galetes i un retrat imaginari del Jaume II pintat al segle XIX i exposat al Palacio de Sástago, de Saragossa.

—Ens podries comentar la tècnica i el mètode creatiu emprats?

La tècnica és dibuix digital. En aquest cas vaig treballar amb la tauleta gràfica, des dels esbossos fins a les il·lustracions finals. Vaig fer un bon nombre d'esbossos previs, tant per poder visualitzar com acabarien quedant els dibuixos com per poder anar fent el procés en paral·lel amb l'Ajuntament de Constantí i que tots acabéssim satisfets amb el resultat. Un cop acordats els esbossos vaig passar els contorns a net i després va venir el procés de pintar. Per donar color vaig optar per un concepte bastant pictòric, com de quadre impressionista. Moltes il·lustracions eren molt paisatgístiques, amb ciutats, muntanyes, mars... i volia que realment es generés una atmosfera espacial en cada una d'elles. Vaig agafar com a referents els colors dels quadres de Van Gogh perquè penso que tenia una traça especial en això de generar atmosferes amb un toc de mística a partir del joc de colors.

—Quina importància creus que té la il·lustració per al coneixement de la història, en particular per als més menuts?

Crec que és importantíssima. Per a mi ha sigut la manera d'introduir-me en aquest món i aprendre. Ja ho diuen que una imatge val més que mil paraules. Les imatges generen atmosferes i crec que podem aprendre molt més d'això que no pas d'un paràgraf ple de noms i dates. Les imatges et transporten i et desperten l'empatia de forma molt més automàtica i global. En aquest sentit estic molt content de poder estar creant obra que contribueixi a obrir aquestes finestres a la canalla, de la mateixa manera que a mi se m'obrien de petit i se'm segueixen obrint quan veig treballs de bons il·lustradors.

“EL PARKINSON M’HA FET ADONAR DE LA IMPORTÀNCIA QUE TENEN LES COSES PETITES”

ENTREVISTA A **XAVIER REINOSO**

PREGUNTES I FOTOS: **NOELIA SILVERO** (CONSTANTÍ RÀDIO)

EN XAVIER REINOSO ÉS UN AMANT DE LES LLETRES I DE LA CULTURA. LA SEVA TRAJECTÒRIA PROFESSIONAL S’HA DESENVOLUPAT EN EL MÓN DE LA JOIERIA. ES DEFINEIX COM UNA PERSONA INQUIETA, A QUI LI AGRADA FER MOLTES COSES. SUBTIL, SENSIBLE, METICULÓS, CREATIU... ENAMORAT DE LA POESIA I DE LES ONES. ÉS UNA PERSONA A QUI L’ENRIQUEIX COMPARTIR I AJUDAR ELS ALTRES. L’APASSIONA FER EQUILIBRIS AMB LES PARAULES I ENTRELLAÇAR CADA MOT AMB LA MESTRIA DEL MILLOR JOIER. TÉ EL DO D’UNIR LES PERSONES QUE L’ENVOLTEN TRAIENT EL MILLOR DE CADASCUNA D’ELLES. EN AQUESTA ENTREVISTA, ENS EXPLICA COM LA MALALTIA DE PARKINSON LI HA FET ADONAR-SE DEL VALOR DE LES PETITES COSES QUE ENS REGALA LA VIDA.

L'escriptor local Xavier Reinoso mostrant els tres llibres que ha publicat fins al moment.

—Xavier, aquest 2023 fa 50 anys que viu a Constantí. Això representa mig segle. Què significa per a vostè el municipi?

—Constantí per a mi significa molt perquè la gent m'ha demostrat una estima. Cada vegada que he presentat llibres, per exemple, he rebut el suport de la gent del poble. Estic molt content de viure a Constantí perquè s'ha reconegut la feina que he fet. Constantí és un poble molt acollidor. Quan vaig arribar-hi, era un poble d'agricultors a prop de la platja.

—On va néixer i com va prendre la decisió de venir a viure a Constantí?

—Vaig néixer a Barcelona, però quan tenia una setmana de vida els meus pares em van portar a Andorra, on vam residir. Hi vaig estar tota la infància i l'adolescència. Allí, a Andorra, quan tenia 14 anys, vaig començar a treballar aprenent l'ofici de joier artesà en un taller. Un temps després, per aprofundir en l'ofici, vaig anar a estudiar a l'Escola Massana de Barcelona. Vaig estar estudiant durant cinc anys. Més tard, em va tocar fer el servei militar a Tarragona. Em vaig enamorar d'aquest territori i li vaig demanar a la meva dona de quedar-nos a viure a Constantí.

—D'on li prové la passió per la joieria? Per què va decidir fer-se joier?

—Vaig decidir fer-me joier per casualitat, va ser una cosa molt atzarosa. De fet, el que més m'agradava del món eren les lletres, els idiomes. A casa meva, però, en ser família nombrosa i no haver-hi recursos econòmics, em van dir que havia de treballar i pagar-me jo els estudis. Durant els estius treballava en una joieria fent encàrrecs. Quan portaven un anell per posar-lo a mida, jo el duia al taller i em va cridar molt l'atenció. A partir d'aquí, la curiositat per conèixer aquest ofici va ser la que va encendre la flama per la joieria. Va ser completament accidental perquè a mi el que m'agradaven eren els idiomes.

—Des de 1989 i fins al 2015 va regentar, juntament amb la seva dona, la joieria “Xavier Reinoso joier” al carrer Major. Com va prendre la decisió d'obrir la botiga a Constantí?

—Al principi tenia el taller a casa. Quan vaig tenir la suficient estabilitat econòmica per treballar pel meu compte, primer vaig estar al carrer del Mig en un taller amb tres joiers més. Sembla mentida, però aleshores hi havia molta feina de joieria. Després vaig estar buscant un lloc més cèntric per posar la botiga i tenir aparador. Primer vaig trobar un local al carrer Major, al davant del Casino, on vaig estar durant cinc anys. I, finalment, vaig

assabentar-me que es venia la casa de Feliu Nicolau i me la vaig quedar. L'únic que volia era els baixos, nosaltres vivíem en un pis a la carretera de Reus, però la venien sencera. Em va semblar un lloc molt adient i allà vaig decidir obrir la meva pròpia joieria fins a la meva jubilació.

—En què s'inspirava per crear el disseny de les seves joies?

—Feia dissenys minimalistes, basats en la geometria variable. Dissenyava peces molt senzilles amb pedres originals. M'inspirava en elements de la natura i treballava amb plata i amb or. Cada any, per la Fira Multisectorial, pre-sentava una col·lecció nova.

—De fet, una de les que va tenir més èxit va ser la “Col·lecció Centcelles”, dedicada a Constantí.

—Exacte. Per fer-la em vaig inspirar en la cúpula del Conjunt Monumental de Centcelles. Quan la vaig veure, de seguida vaig tenir clar que es podia transformar en una joia. Els mosaics que es poden observar a la cúpula els vaig reproduir en joies, en anells, en braçalets, etc. El que més vaig vendre va ser el lleó, l'element més emblemàtic. La col·lecció la vaig fer majoritàriament en plata perquè era més econòmic i accessible per a tothom.

—Podríem dir que Centcelles és una de les joies de Constantí. El municipi ha de sentir-se orgullós de disposar d'aquesta col·lecció.

—Entenc que sí. Part d'aquesta col·lecció la vaig portar a l'Ajuntament perquè em sabia molt de greu que amb el temps es perdés. Conservo tots els motlles de les peces encara.

—Com és el procés d'elaboració d'una joia?

—Tot comença en un tros de metall fos en un gresol que després abocarem en una riellera de ferro. Quan tenim el material fos en forma de fil o de planxa, comença la màgia i la imaginació del joier que, mitjançant un procés de laminació en unes màquines, comença a donar forma a la peça prèviament dissenyada en un dibuix que el client ha triat, convertint-la així en una petita escultura que s'adaptarà a les seves necessitats.

Són petits fragments de metall que gràcies a la soldadura acaben convertint-se en anells, arracades o qualsevol altra peça. Avui en dia i gràcies al 3D i les seves aplicacions tecnològiques en qualsevol camp, deixaria una mica obsoleta la meva explicació, malgrat tot, crec fermament que sempre hi haurà algú capaç de saber apreciar la joia feta a mà.

“En el disseny de les meves peces feia dissenys minimalistes, basats en la geometria variable. Dissenyava peces molt senzilles amb pedres originals. M’inspirava en elements de la natura i treballava amb plata i amb or.”

Fila superior, a l'esquerra, Josepa Bernaus Llovera atenant una clienta a la joieria; a la dreta i a la fila inferior, el Xavier Reinoso amb diferents eines i processos del taller.

Dalt, una vitrina amb algunes de les peces artístiques creades a la col·lecció sobre Centcelles. A baix, durant una entrevista a Constantí Ràdio per parlar de la publicació del llibre de poemes "Esqueixos".

“El creixement positiu de Constantí per a mi és el teixit social que conforma el poble, que cada vegada s’implica més en la participació de la millora dels diferents actes que es realitzen.”

—Què és el que més li agradava de la seva feina com a joier?

—Sempre m’he considerat una persona molt afortunada de poder dedicar-me a la joieria. Treballar en un ofici que t’agrada és un privilegi. El que més m’agradava era que vingués una persona i em demanés que li fes una joia única i exclusiva. Per a mi això no té preu. L’any 2015 em varen jubilar de manera forçosa, degut al Parkinson. Us puc assegurar que mentre estava treballant al taller propi no era conscient del privilegi que tenia de fer una cosa que m’agradava. Aquest ofici, com tots els oficis artesanals, són gairebé màgics.

—Abans ho comentava, el que més li agradava eren les lletres, els idiomes. Una de les seves passions és el francès. D’on li prové?

La meva passió pel francès va començar a Andorra. Allí vaig anar a l’escola francesa. Com explicava abans, la meva família tenia pocs recursos econòmics. L’escola espanyola s’havia de pagar i la francesa era gratuïta. Aquest va ser un dels motius pels quals el meu pare em va inscriure a l’escola francesa. Com que sempre m’ha agradat escriure, el que volia era ampliar els meus estudis en llengües, però no va poder ser. Quan vaig estar casat, li vaig dir a la meva dona que volia treure’m el títol de professor de francès. Sempre m’havia quedat amb el cuquet de no poder dedicar-me al que m’agradava per falta d’economia familiar. Aleshores vaig anar a l’escola d’idiomes de Barcelona i, a poc a poc, m’ho vaig anar traient.

—Tan forta era la seva passió pel francès que va decidir començar a donar classes de manera totalment altruista al Sindicat Agrícola de Constantí. Com va sorgir aquesta idea?

En un bar de Tarragona feien converses en anglès i, juntament amb la Begonya Enríquez, vam decidir començar a fer el mateix però en francès al Sindicat. Vam començar així i, un temps més tard, vaig decidir donar classes de francès d’una manera diferent de l’habitual, fent jocs amb les paraules, amb l’objectiu que la gent es

divertís aprenent l’idioma. La veritat és que jo m’ho passava bomba. Venia gent de totes les edats a les classes.

—Fins al punt que de les classes de francès al Sindicat va néixer el seu segon llibre “La décision de Juliette”, oi?

—Exacte. Aquesta novel·la neix de les classes de francès amb la col·laboració d’alguns dels meus alumnes. La meua idea era escriure-la tots plegats, però no acabava d’arrencar i finalment la vaig acabar jo mateix. Hi ha algunes idees dels meus alumnes i la resta la vaig escriure jo. Per cert, és una novel·la amb un final obert i té continuació. Malauradament, la segona part de la novel·la no l’he pogut acabar aquest any per problemes amb la vista, però espero tenir-la ben aviat enllestida.

—“La décision de Juliette” és el seu segon llibre publicat. Abans va veure la llum “Llençols al vent”. Què hi poden trobar els lectors en aquesta obra literària?

—Un cop em vaig jubilar, vaig decidir recopilar tot el que tenia escrit des de jovenet i publicar el meu primer llibre “Llençols al vent”. És una obra de temàtica molt variada i bàsicament tot són poemes: poesia satírica, poesia íntima, poesia amorosa, poesia social. Vaig tocar molts temes perquè sempre m’ha agradat diversificar. Al final també hi ha una mica de relat. Aquest llibre el vaig presentar l’any 2019 al Sindicat Agrícola de Constantí. Em van diagnosticar el Parkinson l’any 2012 i la presentació d’aquest primer llibre va ser tot just abans d’operar-me per la malaltia. Va venir molta gent, vaig estar molt content.

—L’any 2018 publicava “Llençols al vent”, el 2019 “La décision de Juliette” i, poc temps després, l’any 2020 sortia publicat “Esqueixos”.

—Sí, aquest tercer llibre “Esqueixos” el vaig presentar al Conjunt Monumental de Centcelles, amb pròleg d’Obdúlia Barrera. Inclou poemes que m’havien quedat pendents de publicar i d’altres d’inèdits. A més, també vaig

incloure tots els fulls d'opinió que vaig escriure des del 2015 i fins al 2020, llegits durant el programa “Converses de cafè” de Constantí Ràdio.

—Es podria dir que li agrada fer un escrit per a cada ocasió?

—Sí, és cert. De qualsevol tema d'actualitat o de qualsevol cosa que em crida l'atenció m'agrada escriure una poesia o un full d'opinió.

—Quan va començar a escriure i com s'inspira?

—He escrit des de sempre, m'ha agradat molt escriure. De jove, a l'escola, sempre treia molt bones notes en llengua. Sempre m'ha agradat molt redactar i de ben petit ja vaig escriure un llibre. Dormo poc. Vaig a dormir a les dotze de la nit i a les sis del matí ja estic despert. M'agrada aixecar-me al matí i és quan m'agrada escriure i m'inspiro.

—Aquesta passió per les lletres l'ha portat a formar part de l'Associació Literària de Constantí. En quin moment comença la seva vinculació amb l'entitat?

—Aquest 2023 l'Associació Literària de Constantí compleix 25 anys, els mateixos que fa que en formo part. No he deixat mai de formar part de l'associació perquè em sabia greu que es deixés perdre. Li tinc amor a aquesta associació des que es va fundar. S'han quedat pel camí moltes persones a qui tenia molta estima i vull continuar amb la flama encesa per ells i pel que significa per a mi l'associació. Vaig ser-ne un dels seus fundadors i vaig ser president durant dotze anys.

—Què li ha aportat assumir la presidència de l'associació durant tants anys?

—M'ha aportat moltes coses, la veritat. M'ha permès conèixer moltes persones amb ganes d'escriure, amb ganes de fer coses i amb inquietuds intel·lectuals com les que jo tinc. M'ha permès també poder ensenyar a la gent els meus escrits.

—També fa molts anys que col·labora a Constantí Ràdio. Per quina raó va decidir formar part d'aquesta família radiofònica?

—Anys enrere, al costat de l'Ajuntament, hi havia un bar i sempre ens trobàvem allí per esmorzar amb el Jordi Martínez i el Joan Mellado, de Constantí Ràdio. El Jordi sempre em deia que havia de col·laborar amb l'emissora, però en aquell temps no podia. El programa amb el que col·laboro actualment, “Converses de cafè”, s'emet a les cinc de la tarda i en aquell moment jo no hi podia anar

perquè és la mateixa hora en què obria la joieria. Per tal que jo hi pogués anar, es va proposar canviar l'horari i vaig decidir formar part de la família de la ràdio. De fet, la ràdio és una passió que tinc també des de sempre. La ràdio m'ha acompanyat tota la vida.

Xavier Reinoso acompanyat
d'alguns dels seus discos preferits.

Xavier Reinoso al seu estudi,
rodejat de llibres i discos.

—Al seu últim llibre “Esqueixos” li dedica un poema a la ràdio. Es titula “Enamorat de les ones” i comença així: “Gràcies per acompanyar-me en les nits de negra solitud i per mai no deixar-me quan he estat malalt d’inquietud”.

—És que la ràdio m’aporta molt. Quan estàs fotut, la ràdio sempre t’ajuda. La ràdio et fa companyia. La tens al costat, et permet fer coses i, al mateix temps, escoltar i aprendre. El que m’agrada molt de la ràdio és escoltar les veus dels locutors i imaginar-me com és aquella persona. És curiós.

—A la ràdio ha pogut combinar moltes de les seves passions: el seu amor per les ones i les lletres, i la seva devoció pel francès. I és que condueix també el programa “Tresors de la cançó francesa” cada dimecres al vespre.

—La música francesa m’ha agradat molt sempre i en tinc molta a casa. La cançó francesa és diferent de la resta, és una música molt sentimental i molt bonica. Com que tinc tant de material a casa sobre la cançó francesa, el volia compartir amb la gent i per això vaig decidir començar a fer el programa “Tresors de la cançó francesa”.

—La programació de Constantí Ràdio compta amb un nou espai seu. Quin és?

—Sí, a la temporada 2022/23 m’he estrenat amb l’espai “Full d’opinió” per fer extensius a tothom els articles d’opinió que escric sobre temes diversos.

—La seva col·laboració amb l’emissora local va encara més enllà. L’any 2021, coincidint amb el Dia Mundial de la Ràdio, va estrenar una radio-novel·la basada en el seu llibre “La décision de Juliette”. Com va sorgir la idea de traslladar la seva novel·la a les ones?

—La meua dona sempre em diu que enredo a tothom! Afortunadament, al poble hi tinc molts amics, alguns d’ells estan vinculats amb el món del teatre a través del grup “Les Forques Teatre”. Els vaig proposar fer la radio-novel·la i de seguida em van dir que sí. L’enregistrament el va fer en Sergi Sabaté al seu estudi de gravació de Constantí, Amanita Estudi. I la música la va crear per a l’ocasió en Pol Petit.

“La ràdio m’aporta molt. Quan estàs fotut, la ràdio sempre t’ajuda. La ràdio et fa companyia. La tens al costat, et permet fer coses i, al mateix temps, escoltar i aprendre.”

—La seva dona té una mica de raó, sempre busca la col·laboració de tothom. Té la virtut d’unir les persones que l’envolten traient el millor de cadascuna d’elles.

—Exacte. A mi m’agrada que tothom col·labori i posi el seu granet de sorra. Quan tinc una idea m’agrada compartir-la i donar a cada persona el seu protagonisme.

—L’any 2012 li van diagnosticar Parkinson. Des de llavors, sempre l’ha tingut molt present a la seva vida, oi?

—Sí, sempre la tinc present. Tots els beneficis recaptats de la venda dels llibres que he publicat els he destinat a l’Institut d’Investigació Biomèdica de Bellvitge (IDIBELL) per a la recerca i investigació sobre el Parkinson.

—Ha estat un aprenentatge per a vostè la malaltia?

—La malaltia de Parkinson m’ha fet adonar de la importància que tenen les coses petites. Coses senzilles com passejar amb la dona i gaudir de la natura, gaudir de les petites coses que abans et passaven desapercebudes. Ara m’adono que no cal fer grans coses per ser feliç. La malaltia de Parkinson la tinc molt superada.

—L’Ajuntament de Constantí li ha atorgat aquest 2023 el títol de Fill Adoptiu. Què suposa per a vostè rebre aquest reconeixement?

—Quan em vaig assabentar que havia estat mereixedor de la distinció atorgada pels membres del consistori constantinenc, la meva primera reacció va ser d’agraïment a tot un poble en el qual des de fa 50 anys m’he sentit molt ben acollit per tothom. Resumiré els meus sentiments amb una poesia:

*Quan vaig arribar a Constantí,
fa 50 anys, qui ho diria?
al poble que vaig venir
només poesia hi havia.*

*M’hi vaig integrar de seguida
al món sociocultural,
volent formar part de la vida
d’aquest Constantí especial.*

*Sempre m’heu deixat créixer
en somnis que he anat creant
i això m’ha permès conèixer
gent molt interessant.*

*Aquí he plantat les arrels
i d’aquí ja no em mouré.
Gràcies a tots aquells
als que sempre estimaré.*

—Com veu l’evolució del municipi?

—Constantí ha evolucionat, com tots els pobles de rodalia, en certes coses en positiu i en altres ha quedat estancat. El creixement positiu per a mi és el teixit social que conforma el poble, que cada vegada s’implica més en la participació de la millora dels diferents actes que es realitzen. En canvi, el comerç local no acaba d’arrencar, ja sigui per la proximitat de dues capitals o per falta d’iniciativa per part de molta gent que, estic segur, serien capaços de crear noves empreses a Constantí. I dic això perquè jo vaig formar part d’aquest conglomerat i no va ser gens fàcil però amb esforç i voluntat, tot és possible.

—I com veu el futur de Constantí?

—El futur de Constantí el veig com un poble d’estrangers, on dominarà més el comerç de fora que el d’aquí i haurem d’aprendre a conviure amb gent de moltes races i enriquir-nos amb la seva cultura, intentant al mateix temps que ells també s’integrin als nostres costums.

—Quins són els seus projectes de futur?

—Si la meua salut m’ho permet, continuen intactes i amb molta il·lusió, malgrat les dificultats que han sorgit ara amb la manca de visió. Espero acabar tota la feina que tinc mig embastada i crear noves idees literàries que agradaran i sorprendran quasi tothom.

Un tomb pel Constantí rural

Coneixerem el Constantí relacionat amb el món rural i natural, amb els camins antics i travessant paisatges encara tradicionals, però també veurem com va imperant el món modern, amb les seves infraestructures estratègiques i potents

BERNAT CUTCHET

AMB LA COL·LABORACIÓ DE **JUANJO MARTÍNEZ** (NATURA LOCAL)

Aquesta ruta que proposem està pensada per fer-la en bicicleta, tot i que també es pot fer caminant. Recorrent-la coneixerem part del Constantí que encara preserva valors relacionats amb el món rural i natural del municipi, però també veurem com el món modern va imperant.

Passarem per camins antics, travessant paisatges encara rurals i trobarem elements d'aquest món que va minvant, però també veurem com Constantí forma part d'un territori modern amb infraestructures estratègiques i potents per a tot el país.

El contingut dels punts d'interès d'aquest itinerari, així com el traçat, han estat aportats per l'Ajuntament de Constantí. Hem d'agrair la col·laboració sobre el terreny d'Antonio López i la documentació i arxiu de Josep Estivill.

Descripció

Començarem a l'aparcament que hi ha al costat de la muralla medieval i de seguida sortirem del nucli urbà en direcció a ponent per anar a buscar el torrent i el mas de Serapi. Passarem per sota l'avinguda d'Andorra i trobarem el torrent que en dies de pluja pot portar una mica d'aigua.

Seguirem per l'antic camí de Reus a Constantí, que inicialment queda encaixonat entre camps d'ametllers i oliveres i a poc a poc va anivellant-se fins a quedar a la mateixa alçada. Arribarem a la intersecció anomenada la Creu de Salom, on hi ha l'escola Turó.

Vorejarem l'escola pel seu costat sud i seguirem pel mateix camí que es torna de terra, i que ens portarà fins a les vies de l'AVE, les creuarem per sota.

Encara al camí de Reus a Constantí, rodarem entre conreus d'avellaners, oliveres i camps de cereals fins a arribar a l'aeroport de Reus, on el deixarem i seguirem en paral·lel a les pistes uns 700 m en direcció oest. En el punt en què trobarem una baixada per travessar l'aeroport per un pas soterrat, nosaltres prendrem un camí en direcció al sud i, tot seguint-lo, podrem desviar-nos un moment a veure el mas Vermell, avui en dia deshabitat, o bé seguir en direcció sud.

Seguirem cap al sud i tornarem a travessar les vies de l'AVE per sota i arribarem a un gran centre de reciclatge i, molt poc després, arribarem al clot de Sanromà, on serà molt possible veure ocells d'ambients aquàtics, a més d'un tall a la terra per veure part de la geologia.

Travessarem l'autopista per on hi havia l'antic camí de sant Llorenç i seguirem en direcció est, fent el mateix traçat del GR92. Aquest tram es caracteritza per paisatges oberts amb camps de cereals, pastures i vistes del nucli de Constantí, el turó de la Gavarrà i Tarragona.

Cap al final de la ruta passarem pel mas de la Simona, que encara conserva una era i una bassa. Tot seguint l'antic camí de la Canonja, també del GR92, ja arribarem al nucli urbà fins a acabar a les antigues escoles públiques de Constantí, que fa poc han celebrat el seu centenari.

Consells

Traçat:

- Fàcil per pista còmoda.

Aigua:

- Porteu aigua del poble.

Precaucions:

- Si ha plogut, pel torrent del Serapi pot baixar aigua.
- Les pistes poden estar transitades per vehicles agrícoles.
- Camps i masos de propietat privada. Respecteu el medi.
- Compte amb el clot de Sanromà. Eviteu que els més petits s'acostin al tall.

Meteo:

- Hi ha poques ombres.
- Eviteu els dies de fort vent i les hores centrals dels dies calorosos d'estiu.

Material:

- Calçat còmode per caminar.
- Material de seguretat (casc i guants) i per reparar punxades si aneu en bicicleta.
- Uns pals de tresc us poden ajudar a caminar.
- Binocles i guia per identificar ocells.

Altres equipaments:

- Conèixer el Cellar Experimental del Mas dels Frares.
- Consultar l'accés a la Vil·la Romana dels Mas dels Frares.
- Visita el conjunt monumental de Centcelles.

UN TOMB PEL CONSTANTÍ RURAL

Tipologia: circular antihorari

Dificultat: fàcil

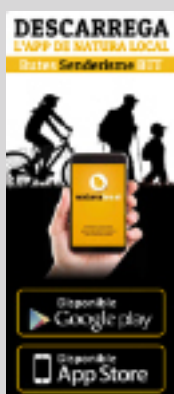
Durada: 1 hora

Pendent: 70.00 m.

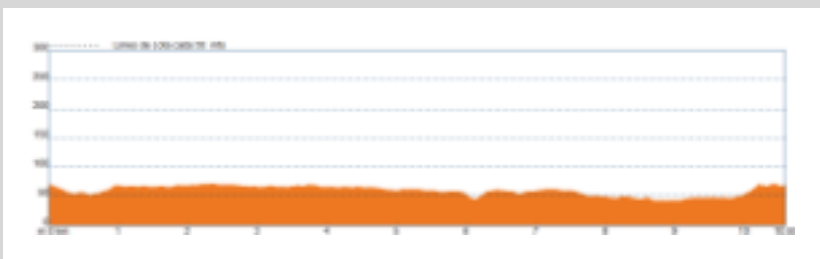
Distància: 10.50 km

Tema: medi ambient

Activitats: en bicicleta

Us recomanem l'App de Natura Local per fer aquesta ruta guiada i interpretada. Descarregueu-la gratis:

El torrent i el mas de Serapi

El torrent del Mas de Serapi només porta aigua després de les pluges i drena al Francolí. Encara que omplert de canyar, hi trobem també plantes d'ambients frescsals.

El mas de Serapi és un mas antic i conegut del terme, perquè al costat hi té una mina d'aigua i abans hi havia un abeurador on la gent anava a buscar aigua bona i alhora s'hi reunia per fer el berenar.

Els murs de pedra seca

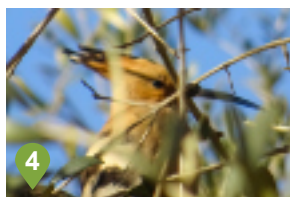
En alguns trams del camí del Serapi trobem un mur de pedra seca de contenció de la terra i poder assegurar, d'aquesta manera, el trànsit per aquests vials carreters cap a Reus. En altres trams no és necessari perquè els sediments quaternaris amb la matriu calcària es compacten de tal manera que fan una paret força resistent.

La Creu de Salom

Era una creu de terme, documentada al segle XVI encara que actualment desapareguda, que servia per orientar els viatgers en aquest punt de cruïlla dels camins de Reus i d'Almóster. També tenia la funció de donar la benvinguda i la de definir els límits territorials.

Una senyalització actual indica el lloc de la cruïlla i el de la creu, segons el parer d'alguns testimonis que recorden haver vist de joves encara el pedestal de la creu *in situ*.

Vida als secans

El secà és un hàbitat tradicional amb pastures, cultius de secà, construccions de pedra seca... La fauna que hi habita: el mussol i la tórtora comuns, el llangardaix, la reineta, la mustela i el puput que, de vegades, fa el niu al forat de les oliveres (foto).

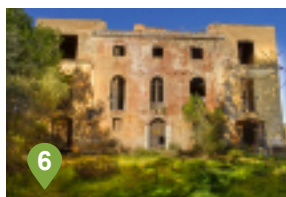
En les darreres dècades el paisatge ha canviat: menys pagesos, grans infraestructures i la indústria petroquímica. Tot plegat, confirma la disminució de la biodiversitat.

Iniciatives d'alta volada

L'aeroport de Reus sorgí al 1935 com una iniciativa del Reial Club de Reus (RAC), però va suspendre l'activitat durant la Guerra Civil. El 1937 va ser militaritzat i engrandit per l'Exèrcit Republicà, convertint-lo en una de les tres bases militars de la zona. Passada la guerra, l'exèrcit espanyol va instal·lar-hi la seva base militar fins al 1992 i després es va traspasar a Aena.

Actualment, el RAC disposa de tres hangars, un d'ells el construït durant la Guerra Civil. Companyies de baix cost han operat a l'aeroport, donant servei sobretot a la Costa Daurada i a Barcelona.

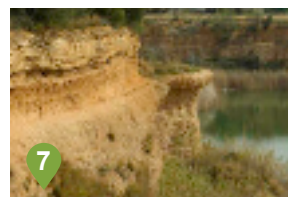

Mas abandonat, patrimoni i història perduts

Als masos s'hi feia vida autogestionada lluny del nucli urbà, de la seva seguretat i comoditats. Treballant les terres, cuidant el bestiar, depenent de l'aigua de pous i mines, de la meteorologia...

Als masos s'hi concentrava tant la vida productiva com la reproductiva, "fàbrica i llar", on diverses generacions vivien sota un mateix sostre. El Mas Vermell en seria un exemple. Construït al segle XIX, es troba actualment en un estat de ruïna.

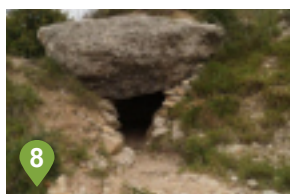
Malauradament, la província de Tarragona és la que té més masies enrunades de Catalunya.

El Clot de Sanromà

És un gran clot resultat d'una excavació feta per obtenir grava per fer els talussos de l'autopista. En arribar al nivell freàtic, va sortir aigua i es va abandonar l'excavació. Amb l'aportació de les pluges, gairebé sempre hi ha aigua.

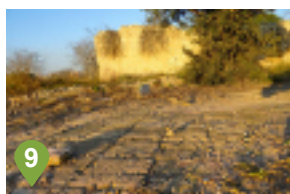
Novament trobem un nou ambient creat per l'home, on descobrir ocells que no havíem vist fins ara. D'aquesta manera, a les vores de l'aigua s'hi ha fet un cinyell de canyís que dona refugi a ocells com la boscarla, el rossinyol bord i estols de gavians argentats o algun corb marí gros solitari.

La plana i el turó de la Gavarra

El turó de la Gavarra té 80 m d'alçada i unes vistes que dibuixen Constantí com un nucli urbà compacte al voltant de l'església, la indústria química de xemeneies altes, masos antics abandonats i infraestructures diverses que tallen el terme pel mig...

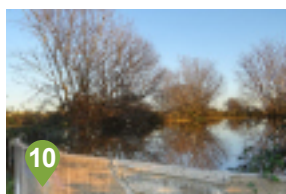
Al turó s'hi arriba pel camí de la Gavarra i, a una alçada mitjana, hi ha la petita Cova de la Gavarra, amb l'interior folrat de pedra seca i el sostre de roca conglomerada. Possiblement s'utilitzava com a barraca o magatzem.

L'era del mas de la Simona

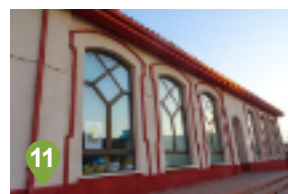
A les eres s'hi feia molta pols, a la del mas de la Simona també. Si us hi fixeu, hi ha un petit mur que envolta el seu perímetre, això és característic de les eres.

Aquí es feia la important tasca de ventar amb les forques tota la palla segada i seca a l'estiu, quan encara portava les espigues dels cereals. Després de ventar, el gra quedava a terra i es recollia amb una eina ben humil, però pràctica, les graneres o escombres, com en diem avui en dia.

L'or líquid

Or líquid, aigua en un territori de secà. Tot i trobar-nos en un territori eixut, l'aigua hi és present, i en donen fe grans construccions, com el Pont de les Caixes, les mines d'aigua i els molins hidràulics. Però l'aprofitament també funcionava amb mitjans més petits i autònoms com els pous, les basses i els recs, que proporcionaven aigua -i encara ho fan- al municipi. Les infraestructures més o menys grans s'abasteixen d'aigua del riu Francolí i les aigües freàtiques alimentades de la seva conca. La gran bassa del mas de la Simona n'és un bon exemple.

Escoles Velles

Des de finals del s. XIX a Constantí va haver-hi iniciatives per tenir unes escoles on donar una educació universal a tots els infants, independentment de la classe social.

Després d'utilitzar cases particulars, se'n van construir unes de públiques al 1920, obra de l'arquitecte Pere Caselles, seguint un model proper a l'estil noucentista.

A Constantí, Caselles també hi va fer la restauració de l'ermita de sant Ramon, l'ampliació del clavegueram i el local de la Societat Recreativa El Casino.

Les plantes ruderals i arvenses

Les mal anomenades “males herbes”

JOSÉ ANTONIO LATORRE

És primavera, a la vora d'un conreu de cereal on el pagès ha donat treva a un petit espai observo una ampla franja de vegetació arvense. A simple vista puc arribar a comptabilitzar deu espècies diferents. Aquella mateixa setmana, al marge d'un conreu de avellaners, amb prou feines en vaig poder comptar tres. Per contra, i perquè ens fem una idea de la magnitud de les nostres actuacions, en unes oliveres de secà amb tractament biodinàmic de l'Alt Camp vaig inventariar fins a 35 espècies.

En aquest article parlaré de les plantes ruderals i arvenses, de les anomenades injustament “males herbes”. Són herbàcies amb una vida curta: un any, dos i excepcionalment més (algunes poden arribar a ser llenyoses). Tenen una gran

Abella solitària sobre **lleisó**
FOTO: JOSÉ ANTONIO LATORRE

Insectes sobre **panical blau**
FOTO: JOSÉ ANTONIO LATORRE

capacitat reproductora i arriben a crear grans bancs de llavors que poden romandre aletargades durant molts anys. Les seves arrels (superficials, pivotants, en forma de cabellera), actuen a diferents profunditats, donen esponjositat i humitat als nostres sòls; fixen el substrat evitant l'erosió i alimenten un gran ventall de macro-microbiota del subsòl. Quant a superfície, hi ha una gran varietat de fauna que viu de les seves flors, llavors, tiges i fulles.

Encara que poden competir pels recursos hídrics en els primers estadis de desenvolupament dels conreus, quan aquests han desenvolupat un potent aparell radicular l'impacte és mínim.

Les pràctiques agrícoles sense la conservació de cobertes vegetals fan que es perdin tones de sediments després de fortes pluges, com es pot veure amb el color marró de les aigües que baixen pels nostres rius, séquies i torrents. Al ritme que portem, les futures generacions hauran de conrear sobre la roca mare.

Un altre problema que influeix des de fa molts anys a la nostra vegetació ruderal té a veure amb el conreu de cereal i està relacionat amb la llavor que es comercialitza per sembrar, dins la qual venen associades grans d'altres espècies de herbàcies (herba berruguera, barrella punxosa, amarant, blet), que estan monopolitzant els guarets d'aquests camps, amb la pèrdua de biodiversitat que això suposa.

Algunes de les solucions haurien de passar per la creació de cobertes vegetals adients als diferents sòls i s'hauria de picar l'herba abans que tregués la llavor; tot això s'ha d'anar implantant d'una manera gradual perquè no afecti el conreu.

Per finalitzar, quanta més biodiversitat més saludables estaran els nostres conreus, potser perdrem producció durant els primers anys, però reduïrem els usos d'adobs i fitosanitaris, fixarem més carboni i protegiem les nostres terres contra la degradació. En resum, amb aquestes bones pràctiques també estarem lluitant contra el canvi climàtic.

Dalt. Riuada de fang.
Baix. A l'esquerra, una zigena sobre una branqueta de **fenàs**. A la dreta, una papallona sobre **melgó**.
FOTO: JOSÉ A. LATORRE

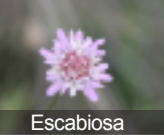
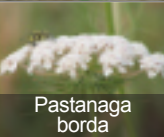
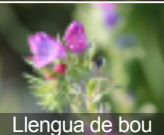
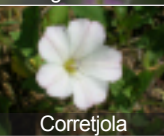
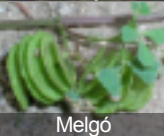
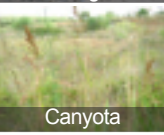

Dalt. A l'esquerra, uns **avellaners** sense coberta vegetal i, a la dreta, unes **oliveres** amb coberta vegetal.

FOTO: JOSÉ A. LATORRE

Biodiversitat associada a algunes espècies

	Ocells	Conill i llebre	Rosegadors	Abelles	Papallones	Coleòpters	Dípters	Formigues	Ortòpters	Caragols
 Ravenissa blanca										
 Escabiosa										
 Blet blanc										
 Pastanaga borda										
 Llengua de bou										
 Corretjola										
 Melgó										
 Canyota										

L'inventari dels camins municipals

JOSEP ESTIVILL

ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

El municipi de Constantí disposa des del 2022 d'un inventari dels camins municipals. Es tracta d'una eina que descriu els vials públics en sòl no urbanitzable documentats d'acord amb els indicis o proves de titularitat que proporcionen diverses fonts documentals i informatives, com ara les de tipus administratiu, cartogràfic i fotogramètric, cadastral, bibliogràfic, etc. També hi trobem dades tècniques sobre les característiques morfològiques bàsiques dels camins: amplada, longitud i tipus de ferm. Serveix per defensar el patrimoni del municipi; per exemple, per recuperar d'ofici la possessió indegudament perduda dels camins. També permet la identificació dels camins històrics amb valor patrimonial. Finalment, suposa la conformitat amb la Llei municipal i de règim local i amb el Reglament del patrimoni dels ens locals.

A Constantí, un primer inventari s'havia iniciat al 2011, però sense que se n'enllestís la tramitació administrativa. Ara s'ha aprovat definitivament i, de pas, actualitzat els continguts, ja que el territori s'ha transformat amb l'autovia A-27 o el ferrocarril d'alta velocitat.

1. Camí de l'Olbí. 2. Camí de les Sorts. 3. Camí dels Albellons. 4. Camí de l'Alzineta. 5. Camí dels Pallaresos.

FOTO: ARXIU MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

La confecció de l'inventari ha estat feta per l'empresa Camí General, sota la direcció del geògraf Xavier Camillo. Aquesta empresa s'ha especialitzat en inventariar de camins municipals, dictàmens pericials i disseny de projectes de camins i xarxes per a la pràctica del senderisme i el cicloturisme.

La xarxa dels camins

Atenent al seu origen i funcionalitat històrica, els camins municipals s'han classificat en dos tipus: d'una banda, els camins veïnals, que són aquells que, des de temps immemorial, són d'ús públic i connecten els diversos nuclis de població i, de l'altra, els camins rurals, que són aquells que permeten l'accés a les diferents partides del terme i els connectors d'enllaç entre els camins públics.

Pel contrari, no s'han inclòs els camins d'ús privat, que són usats per accedir exclusivament a les zones d'explotació i habitatges aïllats situats en finques privades, ni tampoc aquells altres camins dels quals no s'han trobat indicis d'ús o de titularitat pública.

Constantí compta amb una superfície de 31 km²; és el segon més extens de la comarca, després de Tarragona. Geogràficament, com explica el mateix inventari, el municipi se situa a la riba dreta del riu Francolí i comprèn una part de la fèrtil plana agrícola del Camp de Tarragona, entre els nuclis de Reus, la Pobla de Mafumet i Tarragona. El terme conserva part del territori agrícola ocupat per masies disperses i conreus, principalment de secà (vinya, olivera, presseguers i avellaners). Una de les seves característiques és l'atomització de la propietat, fet que resulta en una multiplicació dels camins rurals d'accés a les finques situades a les diferents partides del terme.

Històricament, diversos camins articulaven el terme travessant-lo en sentit longitudinal, com el camí de les Puntetes, el camí d'Almòster, el camí de l'Albiol i el camí ral de Montblanc. Alhora, uns altres el travessaven transversalment (de vegades rebent el nom de "camí Traverser"), com el camí Traverser o camí de Reus a Valls, el camí vell de Reus al Morell, el camí Traverser del Bassal, el camí Traverser o camí ral de Tortosa; el camí de les Sorts, el camí de Reus a Constantí i el camí de la Canonja o de la Gavarra o camí de Salou. Com es pot veure, un mateix camí es podia conèixer amb diferents noms.

Altres factors que han condicionat la xarxa dels camins són les connexions amb els municipis veïns, com el Morell, la Pobla de Mafumet i els Pallaresos, a l'est; Tarragona, al sud; la Canonja i Reus, a l'oest; i Almòster i la Selva del Camp, al nord.

Pel que fa als camins de missa o romeus tenim el camí de Sant Llorenç, que correspon al camí d'accés a aquesta ermita del segle XII (desapareguda al s. XIX i de la qual

se'n conserven algunes restes). En relació als camins ramaders, no n'hi ha cap de classificat oficialment com a tal, però en la documentació històrica se cita que alguns camins tenien aquest ús, com el camí de les Puntetes, el camí de la Selva, un tram del camí de l'Albiol, el camí vell de Reus, el camí de la Canonja o de la Gavarra; un tram del camí de Montblanc, el camí de les Sorts i el camí dels Pallaresos.

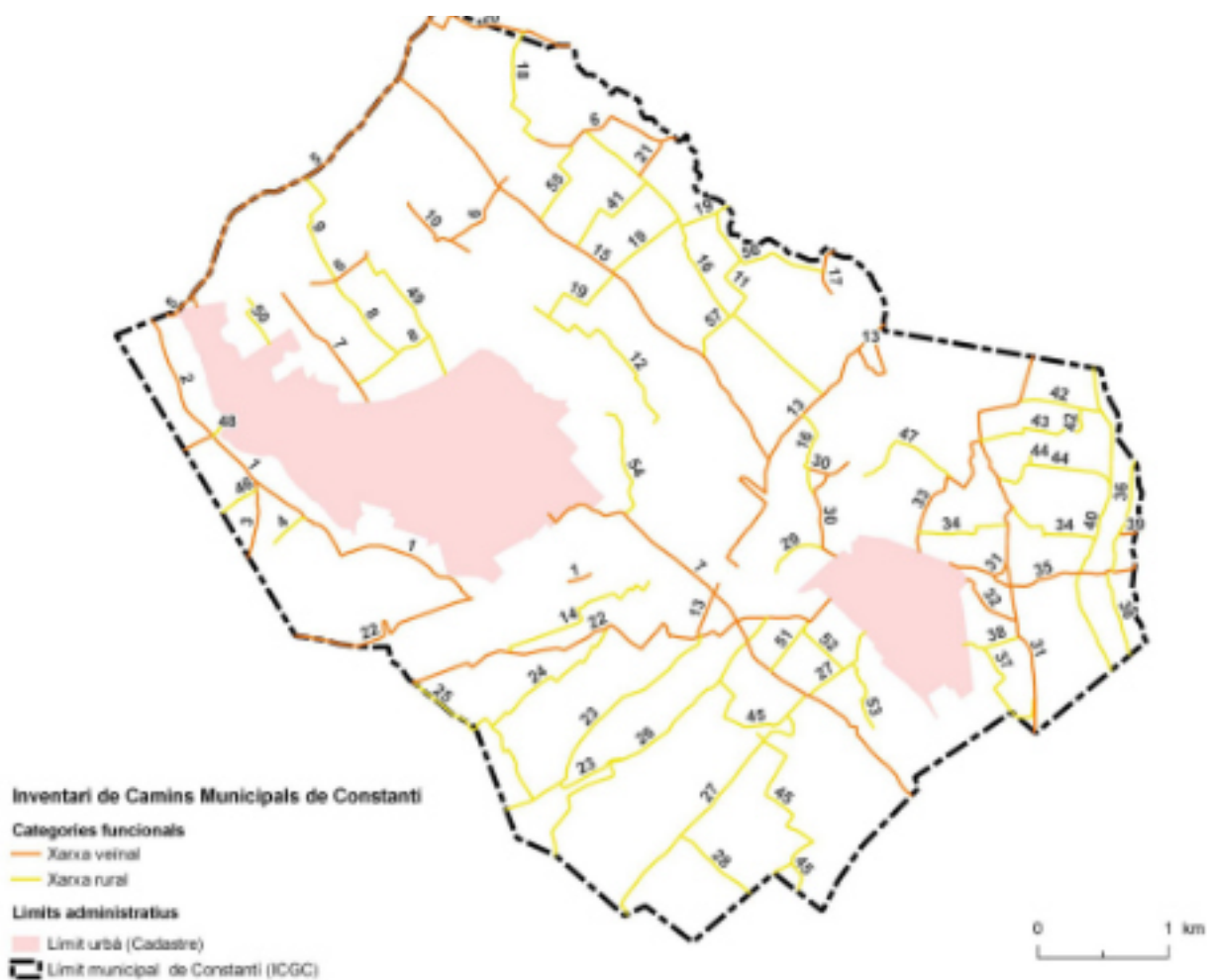
Algunes curiositats

L'Inventari dels Camins Municipals comprèn 57 camins, amb una longitud total de 84,39 km. Quant a categories, 40,64 km són camins veïnals (47 %) i 45,49 km són camins rurals (53 %). Des del punt de vista morfològic, les vies asfaltades sumen una longitud de 18,60 km (22 %), mentre les vies formigonades sumen 7,40 km (9 %), les vies de terra 57,54 km (68 %) i les senderes 0,87 km (1 %). De la xarxa inventariada, 20,97 km (24 %) són alhora camins ramaders, d'acord amb les fonts documentals disponibles.

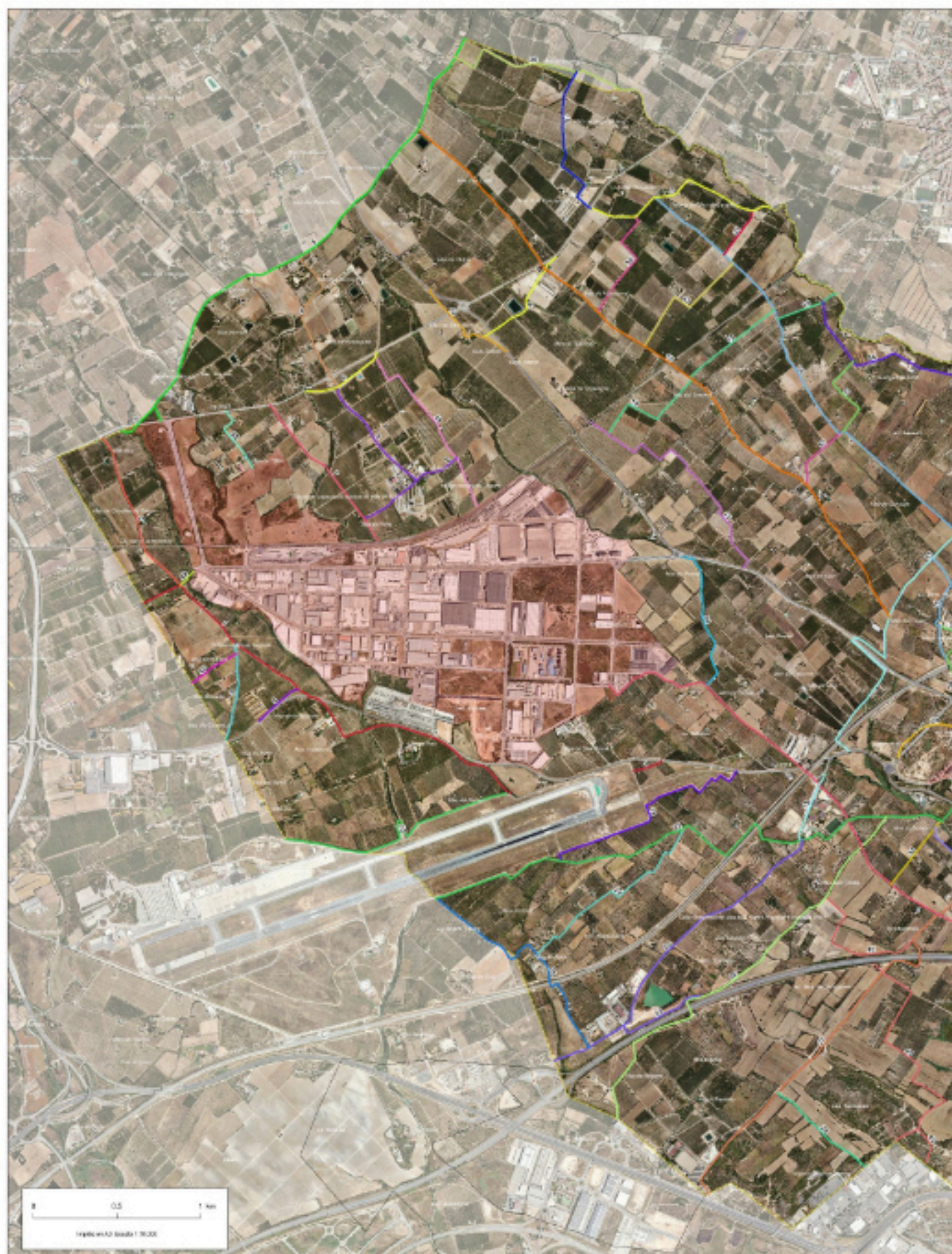
El camí més llarg que tenim a Constantí és el de Reus, que és l'únic que supera els cinc quilòmetres, concretament fa 5,280 km. El segueixen, per sobre dels quatre quilòmetres, el camí d'Almòster, de 4,891 km, i el de l'Albiol (o de l'Olbi), amb 4,145. La resta, ja són de tres quilòmetres en avall. A l'altre extrem, els més curts no superen el centenar escàs de metres, com el camí vell dels Pallaresos o el Ramal de les Puntetes.

Pel que fa a l'ample, la majoria tenen tres metres, però alguns camins s'eixamplen en algun tram, com el de les Puntetes que pot arribar als 8 metres d'ample.

Alguns camins els tenim documentats gràcies a les recerques toponímiques de Ramon Amigó i històriques sobre capbreus d'Isabel Companys. Els noms de camí més antics que tenim datats són del segle XV vist que són els d'Almòster, de la Gavarra, de Reus, de sant Llorenç, de la Selva, de l'Alzineta o Tortosa; Traverser, de Valls o Montblanc; i de la Coma, que ja apareixen citats al segle XV. Al segle XVI, apareix citat per primera vegada el camí de les Puntetes. Això no vol dir, no obstant, que aquest camí s'obrís en aquest moment, però sí que segurament seria ara que rebria aquest nom amb què el coneixem en l'actualitat. En aquests períodes pretèrits se citen altres camins però pel nom no podem establir una equivalència clara amb els actuals.

1. Camí de les Puntes	2.958	3 - 8	29. Camí del Calvari	463	3
2. Camí dels Pobres	1.025	3	30. Camí del Cementiri	1.065	3 - 3,5
3. Camí de la Canonja a la Selva	588	3	31. Camí de Tarragona a Montblanc	3.413	3,5 - 6,5
4. Camí de la Grassa	302	3	32. Drecera de Montblanc	532	1,5 - 3
5. Camí Travesser o camí vell de Reus a Valls	3.378	3 - 4	33. Camí de les Sorts	1.246	4 - 4,5
6. Camí vell de Reus al Morell	2.427	3	34. Drecera dels Horts	1.527	3
7. Camí d'Almoster	4.891	3 - 4	35. Camí dels Pallaresos	1.522	3 - 4,5
8. Camí de Mas de Bover I	1.429	3 - 6	36. Camí de la Pedrera	1.543	3
9. Camí de la Serra	955	3 - 5	37. Camí de la Coma	1.077	3
10. Camí de la Selva a Constantí	649	3 - 4	38. Camí de la Costa de Rabassols	289	3
11. Camí de la Barraca	565	3	39. Camí vell dels Pallaresos	134	3
12. Camí del Cotxo	1.519	3	40. Camí del marge dret del Francolí	2.450	3
13. Camí de l'Alzineta o camí Ral de Tortosa	3.738	3 - 6,5	41. Camí del Terme	827	3
14. Camí de l'Aeroport	1.408	3	42. La carrerada Nova	844	3
15. Camí de l'Albiol o de l'Olbi	4.145	3 - 3,5	43. Camí de la Font del Llop	850	3
16. Camí del Bassal	3.516	3	44. Camí de la Ferrerota	1.063	3
17. Camí vell de Valls	363	3 - 4	45. Camí de les Gavarres	2.734	3
18. Camí del Mas de Magrinyà	963	3 - 4	46. Camí dels Pontets	326	3
19. Camí travesser del Bassal	1.765	3	47. Camí del Puig	902	3
20. Camí del Mas de Magrinyà o vell de Reus	1.222	3 - 4	48. Ramal de les Puntes	113	3
21. Camí de la Pobra de Mafumet	317	3	49. Camí de Mas de Bover II	1.150	3
22. Camí vell de Reus a Constantí	5.280	3 - 4,5	50. Camí del Mas de l'Abdó	433	3
23. Camí de Sant Llorenç de Dalt	2.637	3 - 4,5	51. Camí de Sant Pol I	484	1,5 - 3
24. Camí dels Albellons	1.281	3	52. Camí de Sant Pol II	459	1,5 - 3
25. Camí del Mas de Puig	1.504	3	53. Camí de Riudarenes	576	3
26. Camí de Sant Llorenç	2.655	3 - 4	54. Camí de les Fonts	899	3
27. Camí de la Canonja o de la Gavarra	3.066	4	55. Camí del Mas de Santamaria	724	3
28. Camí del Polvorí	697	3	56. Camí de les Granges o del Bassal de Dalt	1.107	3
			57. Camí del camí del Bassal al camí de l'Albiol	3907	3

Bases: Ortofoto a escala 1:20.000; levantament de terrenys a escala 1:20.000 de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (1993)

Inventari de camins municipals de Constantí

Camins municipals de Constantí

- 01- Camí de les Pinedes
- 02- Camí dels Pinedes
- 03- Camí de la Campanya a la Selva
- 04- Camí de la Guanya
- 05- Camí l'Alouder a camí vell de Nou al Vell
- 06- Camí vell de Nou al Vell
- 07- Camí d'Alouder
- 08- Camí de Mas de Nou I
- 09- Camí de la Sana
- 10- Camí de la Selva a Constantí
- 11- Camí de la Borda
- 12- Camí del Coll
- 13- Camí de l'Alouder a camí vell de Nou al Vell
- 14- Camí de l'Alouder
- 15- Camí de l'Alouder a l'Alouder
- 16- Camí del Coll
- 17- Camí vell de Vell
- 18- Camí del Mas de l'Alouder
- 19- Camí de l'Alouder a l'Alouder
- 20- Camí del Mas de l'Alouder a l'Alouder
- 21- Camí de la Pobla de l'Alouder
- 22- Camí vell de l'Alouder a Constantí
- 23- Camí de l'Alouder a l'Alouder
- 24- Camí dels Rodons
- 25- Camí del Mas de l'Alouder
- 26- Camí de Sant Llorenç
- 27- Camí de la Campanya a la Guanya
- 28- Camí del Coll
- 29- Camí del Coll
- 30- Camí del Coll
- 31- Camí de l'Alouder a l'Alouder
- 32- Camí de l'Alouder
- 33- Camí de l'Alouder
- 34- Camí de l'Alouder
- 35- Camí de l'Alouder
- 36- Camí de l'Alouder
- 37- Camí de l'Alouder
- 38- Camí de l'Alouder
- 39- Camí de l'Alouder
- 40- Camí de l'Alouder
- 41- Camí de l'Alouder
- 42- Camí de l'Alouder
- 43- Camí de l'Alouder
- 44- Camí de l'Alouder
- 45- Camí de l'Alouder
- 46- Camí de l'Alouder
- 47- Camí de l'Alouder
- 48- Camí de l'Alouder
- 49- Camí de l'Alouder
- 50- Camí de l'Alouder
- 51- Camí de l'Alouder
- 52- Camí de l'Alouder
- 53- Camí de l'Alouder
- 54- Camí de l'Alouder
- 55- Camí de l'Alouder
- 56- Camí de l'Alouder
- 57- Camí de l'Alouder

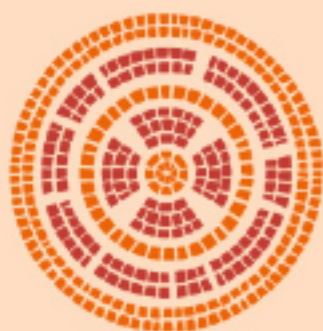
Limites administratius

- Limit municipal (Cadastral)
- Limit municipal de Constantí (IDCC)
- Limit municipal (IDCC)

Brexitó i Associats
Cartografia i SIG. Nova Eixida i Benavente

Tarragona • Constantí • 28-30 de juny de 2022

EL MONUMENT TARDOROMÀ DE CENTCELLES

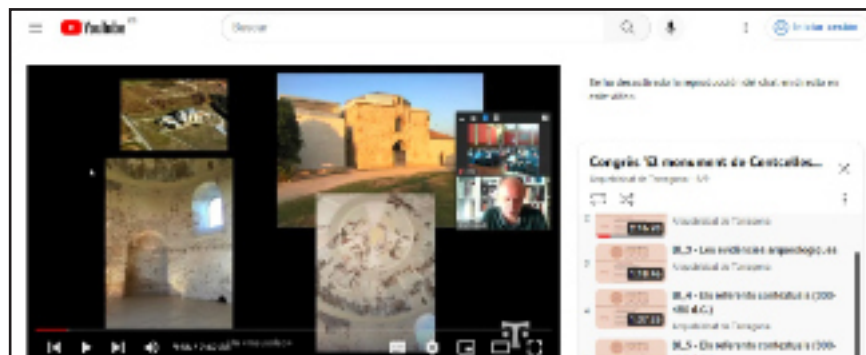
Dades • Context • Propostes

EL CONGRÉS DE CENTCELLES

La comunitat científica internacional es va trobar a Centelles l'estiu del 2022 per debatre, en un congrés monogràfic, molts dels enigmes que encara planen sobre el conjunt monumental. Hereva d'una anterior trobada acadèmica al 2010, arribava aquesta convocatòria amb l'al·licient de noves aproximacions d'anàlisi, com la patrística; és a dir, l'estudi dels textos dels primers autors cristians (en aquest cas, per la seva relació amb les escenes del mosaic de la cúpula). També són de destacar les anàlisis de les pintures de les finestres, que van donar unes quantes sorpreses.

Els debats, a voltes apassionats, però sempre respectuosos i constructius, deixaren sense resposta moltes incògnites, com la funció de la sala de la cúpula, la cronologia del conjunt monumental o la identitat del propietari.

Una gran novetat és que les sessions van ser gravades en vídeo i ara es poden veure al canal de l'Arquebisbat de Tarragona a "YouTube".

Destaquem que el certamen va estar organitzat per l'Ateneu Universitari Sant Pacià (AUSP), el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT), l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural i l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós (INSAF), amb el patrocini del Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana

(PIAC) i el suport de la Diputació de Tarragona, l'Arquebisbat de Tarragona, l'Ajuntament de Tarragona, l'Ajuntament de Constantí, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), la Reial Acadèmia de les Bones Lletres, la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, la Reial Societat Arqueològica Tarraconense (RSAT), la Universitat Rovira i Virgili (URV) i les empreses Repsol i Mútua Catalana.

ESTUDIS DE CONSTANTÍ, NÚM. 38

Ajuntament de Constantí, (2022)

Es presenta un nou número de la veterana publicació dels “Estudis de Constantí”. Aquest volum, el número que fa 38, porta els següents articles:

Lluís Papiol Molné és autor de “Mira! Calle Serrano nº 159 de Madrid”, una síntesi històrica de les activitats de l'Institut Arqueològic Alemany a Espanya, amb especial referència a la recuperació de Centelles, a la interpretació del mosaic de la cúpula i a l'ús de la fotografia en la recerca arqueològica.

Jordi Anglès Sanahuja i Josep M. Grau Pujol estudien a “El mercat matrimonial entre Constantí i Tarragona (primera meitat del segle XVIII)” els casaments celebrats a Tarragona entre els anys 1700 i 1741 per part dels nascuts i residents a Constantí. La mostra la formen una trentena de contraents. Trobem dades curioses com les professions dels nuvis i la dels seus pares o l'impacte de la Guerra de Successió.

Jordi Anglès Sanahuja i Josep M. Grau Pujol: “El mercat matrimonial entre Constantí i Tarragona (segona quinzena del segle XIX)”. Els mateixos autors analitzen ara el

mateix fet del casament, però cent anys després. Aquesta vegada l'article té l'al·licient que recull notícies aparegudes a la premsa de l'època.

Josep M. Grau Pujol és autor encara d'un tercer article: “Papers i altres oficis no agraris de Constantí segons els llibres sacramentals (1815-1850)”. És un estudi sobre les activitats dels sectors secundari i terciari, amb un buidatge de les dades dels registres parroquials i la premsa de la primera meitat del segle XIX. Analitza la procedència geogràfica i social dels treballadors i les seves professions (endogàmiques i no).

Joan Boscà a “100 años de la tragedia olvidada de Constantí” se centra en el terrible accident automobilístic durant la celebració al 1922 del II Trofeu Armangué.

Josep M. Solé Barrufet, finalment, a l'article “Pou Soler Bas”, comenta les tensions entre Constantí i Tarragona durant la passada dècada dels 80 a causa de la crisi de

l'aigua, un episodi encara present en el record de molts constantinencs.

FOTO: FORTUNY FOTOGRAFS

La presentació dels Estudis va tenir lloc a la remodelada plaça davant del refugi de la Guerra Civil. La dissertació, magnífica i entusiasta, va estar a càrrec d'Andreu Muñoz, director del Museu Bíblic Tarraconense.

SETMANA SANTA DE CONSTANTÍ 2022

Ajuntament de Constantí (2022)

La Confraria de la Puríssima Sang i l'Ajuntament de Constantí treuen un nou opuscle de la Setmana Santa, tal com és tradició en molts municipis. En aquesta segona edició, diverses persones vinculades a la celebració religiosa escriuen articles sobre la història i la significació de la Setmana Santa. Les imatges recollides a l'opuscle procedeixen de la recreació dramatitzada de la Passió feta per l'Associació Les Forques Teatre.

La presentació de la publicació es va fer a la plaça de l'Església i va comptar amb la presència, entre d'altres, de Francesc Seritjol, president de l'Agrupació d'Associacions de Setmana Santa de Tarragona, i amb l'actuació musical d'una formació de l'Escola Municipal de Música "Rafael Gibert Recasens".

FOTO: FORTUNY FOTÒGRAFS

PICADES, SOFREGITS I ALTRES

Ajuntament de Constantí (2022)

Recull de receptes de cuina elaborat pel Grup Cultural Mestresses de Casa de Constantí. El llibre conté prop d'un centenar de receptes de plats de tot tipus, com amanides, sopes, arrossos, pasta, verdures, llegums, peixos, carns, coques, cremes, confitures i moltes altres preparacions. Són un testimoni viu de la riquesa culinària catalana i, en particular, de la cultura popular, perquè són menjars que tenen un origen antic i desconegut i s'han transmès de mares a filles durant generacions, amb constants millores i adaptacions.

La presentació va comptar amb la participació, entre d'altres, de la prestigiosa cuinera reusenca Marióna Quadrada, autora de moltíssims

llibres de cuina. Com no podia ser d'altra manera, la jornada va concloure amb un multitudinari dinar popular al carrer Major.

RELATS DE PATRIMONI NATURAL

XV Premis literaris de Constantí

Silva Editorial (2022)

Més de dues-centes persones van assistir a la presentació del XVè volum dels Premis Literaris promoguts per l'Ajuntament de Constantí i Silva Editorial. L'acte va comptar amb l'actuació musical d'un trio de clarinets de l'Escola Municipal de Música "Rafael Gibert Recasens".

Els treballs se centraven enguany en relats sobre el patrimoni natural i les formes de vida dels humans en el seu hàbitat; la biodiversitat, la geodiversitat, el clima, etc. Es van presentar a concurs fins a 437 relats, dividits en quatre categories. Els guanyadors foren: en categoria d'adults, Juan Antonio Rodríguez Astorga (Cádiz); en júnior, Sílvia Almenar (Ampostà); en joves, Joel Belmonte Fortuny (Constantí); i en infantil Eder Candel Ortega (Constantí).

El llibre resultant, "Relats de patrimoni natural", recull un total de 97 treballs (com a guanyadors i finalistes) dels presentats a concurs, amb escriptors de tot el món i amb formats ben

variats, com la vivència personal, la narració d'una excursió o un viatge, un article d'opinió, la descripció d'un paisatge, una crònica local o general, un conte, un diari o un quadern de camp, entre d'altres.

Els guanyadors dels XV Premis Literaris de Constantí, acompanyats de membres de l'equip de govern i de l'editor del llibre, en l'acte de lliurament celebrat al Pavelló Poliesportiu de Constantí.

FOTO: FORTUNY FOTÒGRAFS

CONTES A MOLTES MANS. NOVES AVENTURES A CONSTANTÍ. CURS 2021-2022

Ajuntament de Constantí (2022)

Nou volum dels contes a moltes mans, el recull de contes escrits i il·lustrats de forma conjunta pels nens i nenes de les escoles Centcelles i Mossèn Ramon Bergadà durant el curs 2021-2022.

En aquest volum hi trobem el conte "Les aventures de la Mirmiga", amb dos possibles finals on les protagonistes són les mascotes de les biblioteques escolars, la Teca i el cuc Tantí, i la Mirmiga, la mascota de la Biblioteca Municipal de Constantí.

Un any més els nens i nenes de 4t porten les mascotes a viure i a gaudir d'autèntiques aventures.

EL TRASLLAT DEL BRAÇ DE SANTA TECLA

Ferran Marín (textos)
Edu Polo (il·lustracions)
Editorial Mediterrània (2022)

L'**Editorial Mediterrània** publica aquest conte de quan Constantí va ser l'escenari del trasllat cerimonial de la relíquia de santa Tecla a Tarragona. El conte és obra de l'investigador **Ferran Marín** i de l'il·lustrador **Edu Polo**. Tots dos s'adrecen als més menuts per explicar-los de manera amena el viatge que la infanta Constança i el seu infant Jaume van fer cap a Constantí, on aquest va ser batejat. També va ser a Constantí on es va traslladar la relíquia del braç de santa Tecla, patrona de Tarragona. Els més petits podran conèixer aquesta història del trasllat de la relíquia i dels lligams que van unir per sempre Constantí amb Jaume II.

FORTUNY FOTOGRAFES

FORTUNY FOTOGRAFES

POEMES CONSTANTINENCS (1916-1923)

Mn. Ramon Bergadà
Ajuntament de Constantí (2022)

Mn. Ramon Bergadà és un dels personatges més populars al municipi. Amb motiu de complir-se els 150 anys del seu naixement i un segle de la seva etapa com a rector a la Parròquia de Constantí, es recullen, a manera d'homenatge, els poemes de temàtica constantinenca. Es tracta d'unes composicions de temàtica catequística i religiosa, però també sobre la vida tradicional rural, presentada de forma idealitzada, i del seu contrast amb les preocupacions socials i els perills de la vida moderna. Durant l'acte de presentació, diversos voluntaris es van alternar en la lectura d'alguns dels poemes.

NATACIÓ

Raquel Estrada Roig
Cossetània (2021)

Raquel Estrada és escriptora i periodista cultural constantinenca. És autora de tres poemaris anteriors: "Filles", "Esferes coincidents. Tres finestres d'interior" i "Pedregam o pedreria". En aquest volum presenta diversos poemes que tenen en comú la temàtica de l'aigua i, a partir d'una experiència traumàtica de la infància, la superació de les pors de la vida.

EL HADA ALHELÍ. POEMAS DE NOEMÍ ALAS

MsPublishers (2022)

Noemí Alas va néixer a Lomas de Zamora (Buenos Aires) el 1951. Va venir a viure ja de gran a Constantí i va participar activament a la vida cultural local, sobretot a través de l'Associació Literària. Desapareguda el 2019, es presenta de forma pòstuma un poemari, amb edició a cura del seu fill, Dídac Coliman.

L'obra se centra en la temàtica amorosa en tots els sentits, on l'autora expressa l'afecte per persones properes, amistats i el poble maputxe.

FORTUNY FOTÒGRAFS

NUS DE COS

Rosa María Pérez Pellitero

Autoedició (2022)

Poemari de l'autora constantinenca recollit en un bonic opuscle d'autoedició, senzill, net i pulcre. La temàtica se centra en els sentiments més íntims i sincers, els de l'amor, les pors i la mort.

SOLCS

Poetes de Constantí

MSPublishers (2022)

Poemari dels membres de l'Associació Literària de Constantí: Àlex Caburrasi, Dídac Coliman, Fernanda Muñoz, Joel Belmonte Fortuny, Magda March, Noemí Alas, Nora Azzouz, Obdulía Barrera, Rosa María Pérez Pellitero i Xavier Reinoso. Estils i temàtiques diversos aplegats per la voluntat de posar els sentiments i emocions sobre text escrit.

14 DE AGOSTO

Fernanda Muñoz Agudo

MsPublishers (2022)

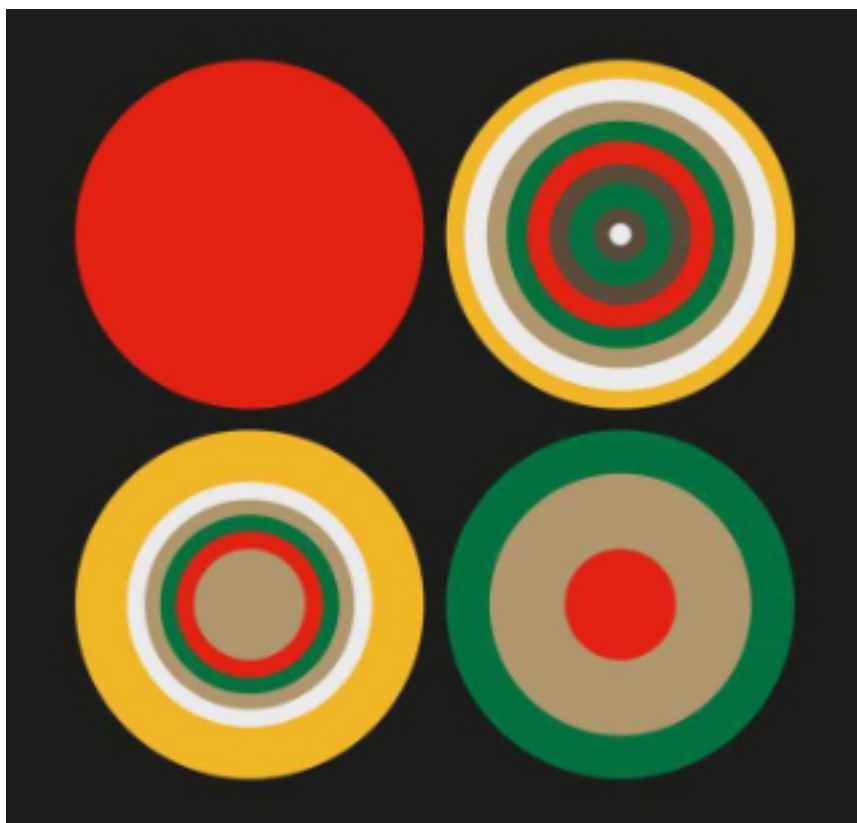
ESTA VEZ SÍ

Fernanda Muñoz Agudo

MsPublishers (2022)

L'autora local i membre de l'Associació Literària de Constantí, Fernanda Muñoz, presenta els seus dos primers poemaris centrats en poemes sobre l'amor i els sentiments més profunds.

1963

Els Pets

RGB Suports (2022)

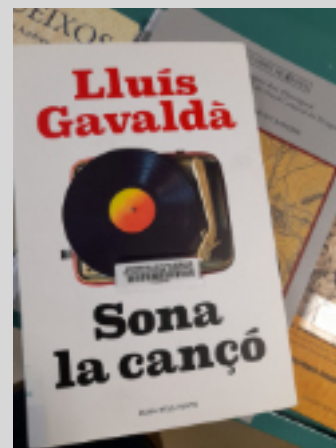
Els Pets tornen amb “**1963**”, un disc amb dotze cançons emmirlades en els clàssics de la “new wave” britànica, però al mateix temps amb voluntat trencadora i contemporània. En el tretzè disc de la seva trajectòria, aposten per l’optimisme adult amb cançons curtes i directes, sense farciment i amb un punt de vitalitat. Les lletres recuperen el toc irònic i descregut de treballs anteriors, sense oblidar el detallisme

que els caracteritza. Tot plegat, un al·legat a les ganes de viure, que els músics constantinencs van presentar en un concert a Centelles el juliol de 2022.

1963 és l’any zero dels tres components del grup i, al mateix temps, el punt de partida del gènere que practiquen des dels seus inicis: un pop de guitarres amb melodies enganxoses.

FOTO: FORTUNY FOTÒGRAFS

SONA LA CANÇÓ

Lluís Gavallda

Rosa dels Vents (2022)

El conegut músic **Lluís Gavallda** és un creador polifacètic, tant als escenaris com fora d’ells, en facetes com les col·laboracions radiofòniques (des del 2018 dirigeix el programa de ràdio “El celobert”) o en mitjans escrits, com el suplement “Criatures” del diari “Ara”. Com a escriptor, ha publicat els llibres “Treballs de camp” (2004), “Estic prenyat” (2008), “El pare que et va matricular” (2013), “Valset” (2010) i “Lletres” (2017).

A “Sona la cançó”, recull i comenta seixanta cançons que l’han marcat, d’autors com els Beatles, David Bowie, Bob Dylan, Bruce Springsteen, Jaume Sisa, Joan Manuel Serrat, Debussy, Henry Mancini i tants d’altres.

CONSTANTÍ RÀDIO

Informació, entrevistes, cultura, esports, ciència, música, moda, poesia, cuina, comerç local, novetats literàries... tot això i molt més a la teva ràdio de proximitat

SINTONITZA'NS: 97.9 FM · WWW.CONSTANTIRADIO.CAT · TDT

<https://www.facebook.com/ConstantiRadio>

@constantiradio

@ConstantiRadio

